

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ВПЛИВ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ НА МАКРОЕКОНОМІЧНЕ
СЕРЕДОВИЩЕ»

Студентки 2 курсу, 1м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні та муніципальні
фінанси
Науковий керівник
к.е.н., доцент

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Завідувач кафедри фінансів,
д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Кулікової
Анни Євгеніївни

Гусаревич
Наталія
Володимирівна

Макогон
Валентина
Дмитрівна

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ	
1.1. Сутність фінансово-бюджетної політики як інструменту впливу на макроекономічне середовище	6
1.2. Зарубіжний досвід здійснення фінансово-бюджетної політики	11
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	21
2.1. Розвиток фінансово-бюджетних відносин в Україні	21
2.2. Фінансово-бюджетна політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни	31
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	41
3.1. Шляхи удосконалення фінансової політики країни	41
3.2. Бюджетна політика як складова розвитку суспільства	49
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	59
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність теми. Забезпечення макроекономічної стабільності та приросту темпів економічного зростання передбачає розробку обґрунтованої фінансово-бюджетної політики. Фінансово-бюджетна політика є вагомим інструментом державного регулювання соціально-економічних процесів. На даний час основним завданням фінансово-бюджетної політики є стабілізація публічних фінансів. Базовою умовою зазначеного є утримання макроекономічної стабільності, прискорення економічного зростання, впровадження ефективного врядування, посилення децентралізаційних процесів та реформування системи державних фінансів.

Розвитку підходів до формування та реалізації фінансово-бюджетної політики, визначення її пріоритетних завдань та шляхів їх реалізації присвячено публікації вітчизняних науковців, серед яких Т. Боголіб, О. Василик, І. Запатріна, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, В. Макогон, М. Пасічний, В. Федосов, І. Чугунов та інших.

Зазначене свідчить про актуальність випускної кваліфікаційної роботи та обумовило визначення її мети, завдань, об'єкту і предмету дослідження.

Метою роботи є розкриття теоретичних засад та удосконалення методологічних положень формування фінансово-бюджетної політики як інструменту впливу на макроекономічне середовище.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність фінансово-бюджетної політики як інструменту впливу на макроекономічне середовище;
- узагальнити та систематизувати підходи до формування та реалізації бюджетно-податкової політики у країнах із розвинутою і трансформаційною економікою на відповідних етапах економічного розвитку;
- розкрити розвиток фінансово-бюджетних відносин в Україні;
- розкрити фінансово-бюджетну політику як інструмент соціально-економічного розвитку країни;

- визначити шляхи удосконалення фінансової політики країни;
- розкрити бюджетну політику як складової розвитку суспільства.

Об’єктом дослідження є фінансово-бюджетна політика.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання формування та реалізації фінансово-бюджетної політики як інструменту впливу на макроекономічне середовище.

Методи дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті розкриті економічної сутності фінансово-бюджетної політики як інструменту впливу на макроекономічне середовище. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід здійснення фінансово-бюджетної політики. На основі наукового абстрагування обґрунтовані напрями фінансово-бюджетної політики в умовах трансформації економіки.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти з питань формування та реалізації фінансово-бюджетної політики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Державної казначейської служби України, Державної аудиторської служби України, Державної служби статистики України, Національного банку України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та результати випускної кваліфікаційної роботи розкрито у статті за темою «Вплив фінансово-бюджетної політики на макроекономічне середовище» та опубліковано у збірнику наукових праць студентів заочної форми навчання Київського національного торговельно-економічний університету.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об’єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення випускної кваліфікаційної роботи.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади формування фінансово-бюджетної політики. Розкрито сутність фінансово-бюджетної політики як інструменту впливу на макроекономічне середовище. Узагальнено зарубіжний досвід здійснення фінансово-бюджетної політики.

У другому розділі розкрито становлення фінансово-бюджетної політики України. Розкрито розвиток фінансово-бюджетних відносин в Україні, фінансово-бюджетну політику як інструмент соціально-економічного розвитку країни.

У третьому розділі визначено напрями фінансово-бюджетної політики в умовах трансформації економіки. Визначено шляхи удосконалення фінансової політики країни. Розкрито бюджетну політику як складової розвитку суспільства.

У висновках наведено теоретичне узагальнення матеріалу, представленого в дослідженні.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Сутність фінансово-бюджетної політики як інструменту впливу на макроекономічне середовище.

Фінансова політика є дієвим інструментом регулювання циклічних коливань економіки, важливим є забезпечення поступальної адаптації економіки до змін зовнішнього економічного середовища. Необхідність розробки ефективної фінансової політики зумовлена тим, що за будь-якого типу економічної системи, основним призначенням держави є забезпечення фінансовими ресурсами тих потреб, що не можуть бути задоволені через ринковий механізм. До них можна віднести структурну перебудову економіки, захист навколишнього середовища, оборону, громадський правопорядок, соціальну підтримку малозабезпечених верств населення, проведення фундаментальних наукових досліджень, охорону здоров'я, освіту.

Економічна сутність бюджетної політики в якості інструменту регулювання економічного розвитку полягає у використанні бюджетної архітектоніки, яка визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи для впливу на динаміку економічного зростання.

Фінансово-бюджетна політика є необхідною передумовою забезпечення соціально-економічного розвитку країни. Через фінансово-бюджетний механізм, що проявляється у використанні державних фінансів, регулюванні витрат і доходів, формуванні та використанні державного бюджету, податковому регулюванні забезпечується розвиток економічної системи. Важливу роль у стабілізації економіки відіграє необхідність проведення реформ, спрямованих на подолання проблем економічного та соціального характеру, а також на формування ринкового середовища.

Зазначене обумовлює необхідність розробки ефективної фінансово-бюджетної стратегії спрямованої на досягнення економічної стабілізації та економічного зростання. Важливими завданням при цьому є застосування дієвої методології моніторингу макроекономічної нестабільності, розробка методологічної основи концепції макроекономічної стабілізації шляхом оцінки можливостей альтернативних методологічних підходів до вирішення відповідних проблем в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою, оцінка ризиків, що визначають стабільність макроекономічної системи в умовах глобалізації.

Вагомим завданням прискорення економічного зростання є перехід на інноваційний шлях розвитку, що актуалізує питання посилення впливу фінансово-бюджетної політики на створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення дієвості фіскальної складової та стабільності податкових надходжень, пошук додаткових чинників зростання.

Невирішеними залишається низка структурних проблем, які стримують сталий і збалансований розвиток вітчизняної економіки, зокрема неоптимальна структура державного управління, яка проявляється в недостатній стратегічній спрямованості розвитку галузей економіки; невизначеність і мінливість умов здійснення підприємницької діяльності, зокрема цінової, тарифної та валютної політики; недостатній рівень продуктивності праці і значні витрати виробництва, зумовлені слабкою інноваційною активністю реального сектора економіки; неефективна система розподілу фінансових ресурсів в економіці; недостатній обсяг залучення прямих іноземних інвестицій; зростання зовнішнього боргу.

Доцільним є проведення системних заходів спрямованих на мінімізацію залежності вітчизняної економіки від впливу зовнішньоекономічної кон'юнктури. Основні зусилля при цьому доцільно сконцентрувати на збільшенні обсягів експорту продукції з високою доданою вартістю та підвищення частки в експорті інноваційних товарів.

Важливо відзначити, що прискорення економічного зростання має відбуватися за рахунок підвищення конкурентоспроможності економіки. Зазначене актуалізує питання розробки активної інноваційної стратегії, яка передбачає забезпечення модернізації базових галузей і прискореного формування нових високотехнологічних секторів економіки. При цьому найважливішим фактором підвищення конкурентоспроможності базових галузей є широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій.

В умовах посилення євроінтеграційних процесів вагомого значення відіграють питання удосконалення механізму забезпечення макроекономічної стабільності. Зазначене обумовлює необхідність розробки ефективної фінансово-бюджетної стратегії спрямованої на досягнення економічної стабілізації та економічного зростання. Важливими завданням при цьому є застосування дієвої методології моніторингу макроекономічної нестабільності, розробка методологічної основи концепції макроекономічної стабілізації шляхом оцінки можливостей альтернативних методологічних підходів до вирішення відповідних проблем в країнах з розвинутою та трансформаційною економікою, оцінка ризиків, що визначають стабільність макроекономічної системи в умовах глобалізації.

Бюджетна політика у сфері доходів має ґрунтуватися на підходах спрямованих на досягнення фінансово-економічної збалансованості та дієвості економічних перетворень, що в умовах посилення процесів глобалізації зумовлює трансформації структури та обсягу дохідної частини бюджету. Від ступеня оптимальності співвідношень між складовими бюджетної системи залежить рівень ефективності бюджетного регулювання та його впливу на динаміку соціально-економічного розвитку країни.

Розробка бюджетно-податкової політики з врахуванням циклічності соціально-економічних процесів, бюджетної збалансованості, запровадження системного оцінювання ступеня досягнення поставлених завдань сприятиме дієвому перетворенню вітчизняної економіки у напрямі інноваційної моделі розвитку.

Вплив фінансово-бюджетної політики на економічні процеси полягає в стимулюванні внутрішнього попиту для підтримки достатньо високого рівня зайнятості населення, розбудові інфраструктури та посилення інноваційної складової економічного розвитку. На результативність здійснюваної бюджетної політики впливає якісний рівень розвитку інституційного середовища економіки, пріоритети соціально-економічного розвитку країни. В умовах трансформації економіки, необхідним фактором стимулювання суспільного розвитку є розширення обсягів внутрішнього попиту, що надасть можливість збільшити обсяги державного замовлення для вітчизняних підприємств, підвищити рівень активності суб'єктів підприємництва.

Податкова система країни є важливим інструментом фінансового регулювання, від виваженості податкової політики значним чином залежать темпи економічного зростання, показники зовнішньоекономічної діяльності, обсяги залучення інвестиційних ресурсів, пріоритети соціальної політики держави.

Вагомим завданням грошово-кредитної політики є створення умов для економічного зростання країни, для досягнення цієї мети необхідне посилення участі комерційних банків в розвитку економічних суб'єктів. Фінансова політика у сфері управління державним боргом впливає на макроекономічну стабільність, значна залежність секторів економіки від зовнішніх запозичень посилює фінансово-економічні дисбаланси. Важливим є визначення показника боргової стійкості фінансової системи задля удосконалення механізму її управління, виявлення ступеню впливу фінансових ризиків, розробки та реалізації виваженої боргової, бюджетної, грошово-кредитної політики. Доцільним є удосконалення системи індикаторів та результативних показників боргової політики держави.

У контексті реалізації завдань структурної перебудови економіки фінансово-бюджетну політику потрібно реорганізувати, щоб перейти від домінування фіскальних пріоритетів до реалізації стимулюючого потенціалу. Даний потенціал повинен бути спрямований на вирішення таких завдань: стимулювання

інвестиційно-інноваційної активності підприємств: надання підприємствам, що мають намір здійснювати активну інноваційно-інвестиційну політику, державної підтримки у вигляді податкових пільг і преференцій, в разі якщо інвестиції спрямовані на створення робочих місць, зниження екологічного навантаження, збільшенні бюджетних надходжень і валютної виручки; стимулювання ділової активності в депресивних регіонах завдяки відновленню територіальних податкових пільг і стимулів на основі європейських норм і практик.

Удосконалення бюджетного регулювання структурних перетворень має передбачати забезпечення в середньостроковій перспективі підвищення ефективності капітальних витрат бюджету. У першу чергу, це стосується національних інфраструктурних проектів, фінансування яких на сьогодні розпорошено між різними фондами. Для цього необхідно: провести ефективний розподіл видатків державного бюджету на фінансування поточної діяльності та капітальні витрати; забезпечити збалансованість поточного бюджету, відповідність поточних видатків держави її постійним доходам; забезпечити спрямування нерегулярних надходжень бюджету до бюджету розвитку. До бюджету розвитку доцільно застосовувати довгострокове планування; забезпечити механізм фінансового контролю над іншими поточними видатками, спрямований на їх зменшення та оптимізацію; запровадити механізм детального аналізу економічної ефективності та необхідності з точки зору національних інтересів за проектами, які фінансуватимуться з бюджету розвитку.

Таким чином, фінансово-бюджетна політика є динамічною системою цілей, напрямів та завдань органів державної влади та місцевого самоврядування спрямованих на забезпечення стійкості, стабільності та збалансованості бюджетної системи, подальшого удосконалення інституційного середовища бюджетних відносин з урахуванням циклічності та динамічності економічних процесів. Розробка дієвої фінансово-бюджетної політики передбачає розробку структурно-функціональної моделі фінансово-бюджетної політики, яка ґрунтується на інтеграції інституційних складових

бюджетного простору. Оцінка впливу фінансово-бюджетної політики на рівень економічного зростання, повинна включати детальний аналіз архітектури бюджетних показників, а також оцінку можливих ризиків. В сучасних умовах розвитку суспільних відносин вагомими завданнями фінансово-бюджетної політики є: оптимізація рівня податкового навантаження; удосконалення архітектури бюджетних витрат (вагома частка бюджетних витрат спрямовується на споживання); удосконалення архітектури доходів бюджету, зокрема шляхом зміни співвідношень між непрямими та прямими податками; підвищення рівня регулюючої функції податково-бюджетної політики, зокрема шляхом підтримки розвитку основних галузей економіки. Вплив фінансово-бюджетної політики на економічні процеси полягає в стимулюванні внутрішнього попиту для підтримки достатньо високого рівня зайнятості населення, розбудові інфраструктури та посилення інноваційної складової економічного розвитку. На результативність здійснюваної фінансово-бюджетної політики впливає якісний рівень розвитку інституційного середовища економіки, пріоритети соціально-економічного розвитку країни.

1.2. Зарубіжний досвід здійснення фінансово-бюджетної політики

Результати фінансово-бюджетної політики характеризуються масштабними змінами в системах державних фінансів та бюджетної політики, що спрямовані на підвищення показників прозорості та ефективності використання фінансових ресурсів країни. Такі країни як Фінляндія, Норвегія, Іспанія, Данія, Нідерланди, Італія, які доволі суттєво збільшили державні видатки зіткнулись з проблемами уповільнення темпів економічного зростання. Натомість, Польща, Швейцарія, Швеція, Німеччина при зниженні частки державного сектору економіки забезпечили більш високі темпи росту валового внутрішнього продукту в порівнянні з країнами-сусідами. Разом з тим слід констатувати, що дана залежність прослідковується не у всіх випадках: так країни Центральної Європи та Балтії, в тому числі Болгарія, Естонія, а також в

цілому вибірка по країнам з трансформаційною економікою навіть попри суттєве нарощування державних видатків змогли забезпечити належний приріст реального валового внутрішнього продукту. Зазначене свідчить про те, що бюджетна політика у сфері видатків є вагомим проте не визначальним інструментом регулювання соціально-економічного розвитку.

Країни Європейського Союзу можна поділити на три групи відповідно до частки ВВП, що розподіляється через доходи державного бюджету:

перша група – країни, в яких частка державних доходів у валовому внутрішньому продукті складає менше 30-40% (Болгарія – 36,45%, Латвія – 35,08%, Литва – 34,11%, Швейцарія – 33,15%, Великобританія – 39,29%);

друга група – середня частка державних доходів у валовому внутрішньому продукті – від 40 до 50% (Бельгія – 50%, Німеччина - 43,66%, Італія – 45,83%, Нідерланди – 43,03%, Греція – 42,77%);

третья група – висока частка доходів держави у валовому внутрішньому продукті – більше 50% (Данія – 54,9%, Фінляндія – 53,08%, Франція – 50,83%, Норвегія – 56,58%, Швеція – 51,89%).

Питома вага державних доходів у валовому внутрішньому продукті України складає 33,37%, що дозволяє віднести її до першої групи, та зазначити, що даний показник є близьким до країн з розвинутою та трансформаційною економікою, та характеризує достатні можливості для фінансового наповнення бюджету країни через податкову систему. Країни третьої групи складають переважно країни, що мають соціально-орієнтований тип економічної системи та значну частку перерозподілу ВВП через бюджетну систему.

Важливим аспектом формування фінансово-бюджетної політики зарубіжних країн є напрацювання та подальше дотримання фіскальних правил. В Європейському Союзі діє процедура регулювання надмірного розміру дефіциту (Excessive Deficit Procedure), яка вперше була визначена Маастрихтською угодою та передбачає дотримання двох базових бюджетних нормативів щодо показників дефіциту бюджету в межах до 3 відсотків від валового внутрішнього продукту та державного боргу, який не має перевищувати 60 відсотків від валового

внутрішнього продукту. Stability and Growth Pact також передбачає можливості тимчасового перевищення значень приведених показників у визначених випадках на кшталт рецесії, структурних економічних трансформацій тощо. За умови коли Європейська Комісія та Рада міністрів фінансів Європейського Союзу встановили ситуацію щодо перевищення нормативних значень дефіциту та державного боргу країною-членом, необхідним є реалізація системних заходів щодо їх зниження у визначений даними інститутами період часу, в іншому разі будуть застосовані штрафні санкції. Разом з тим на практиці відбувались суттєві відхилення від визначеного алгоритму Excessive Deficit Procedure щодо зниження розміру бюджетного дефіциту. Прийняті зміни у Stability and Growth Pact передбачають більш жорсткі заходи бюджетної політики у сфері регулювання дефіциту бюджету та вимоги до країн-учасниць ЄС до розробки та виконання бюджету із первинним профіцитом, або щоб значення структурного дефіциту було близьким до нуля.

Бюджет ЄС формується як бездефіцитний, а доходи включають сплачені митні платежі та сільськогосподарські мита (або так звані традиційні власні ресурси), платежі ПДВ та обов'язкові внески країн-членів відповідно до розмірів їх ВВП. Система власних коштів (у розмірі понад 100 млрд євро на рік) складається з, по-перше, традиційних фінансових надходжень від митних платежів і зборів (імпорту промислових товарів, сільськогосподарської продукції і, особливо, цукру із третіх країн до ЄС), що становить приблизно 11,7% всіх коштів, по-друге, податку на додану вартість, який отримується від застосування єдиних ставок на погоджену загальними положеннями основу вирахування цього податку кожної країни-члена ЄС (тобто, на їх взаємний товарообіг) - приблизно 14,1% всіх коштів, і, по-третє, певної частки власних коштів з бюджету кожної країни-члена ЄС, що складає приблизно 73,4% всіх власних коштів у бюджеті ЄС (інші 0,8% власних коштів у бюджеті ЄС надходять із інших джерел). При цьому загальна сума власних коштів не повинна перевищувати 1,24% валового національного продукту (ВНП) всіх країн-членів ЄС. Розмір податку на додану вартість у різні роки коливався в

межах від 1,4% до 1,0%. Крім цих обов'язкових внесків, дохідна частина бюджету ЄС складається з додаткових надходжень: дивідендів за цінними паперами, відсотків з позик, різних штрафів та ін. Принципово важливою статтею витрат є допомога недостатньо розвиненим регіонам всередині самого ЄС, так звана структурна допомога. Її зазвичай мають право використовувати всі регіони, рівень життя в яких є більше ніж на 25% нижче, ніж в середньому в ЄС. Також певні кошти з бюджету ЄС використовуються для сприяння розвитку транспортних комунікацій, енергетичних і комунікаційних мереж та деяких інших загальноєвропейських проектів. Таким чином, бюджетна політика Європейського Союзу формується в основному за рахунок ресурсів усіх країн-учасниць з урахуванням їх потреб, а існування економічного і валютного союзу сприяє ефективному проведенню бюджетної політики.

На відміну від країн ЄС, державний бюджет США можна вважати найбільш точним фінансовим вираженням сутності і характеру державного устрою і влади. Як і у всіх розвинених країнах, бюджет США виконує три основні функції. Історично найдавніша - апарат управління, армія, суди та ін.; друга виникла на рубежі XIX-XX ст. – перерозподіл доходів між соціальними верствами населення і територіями з метою забезпечення сприятливого соціального клімату, запобігання можливих вогнищ напруженості. Третя функція, яка одержала розвиток після кризи 1930-х років, полягає у використанні бюджету, як інструменту для стимулювання економічного зростання, підтримки умов розвитку підприємництва. Досвід США показує, що при успішно функціонуючій економіці держава не повинна і не може бути силою, яка протистоїть приватному сектору. Вона виконує роль природного і стабільного партнера в господарських справах і охоронця всіх укладів господарства.

Федеративний устрій Сполучених Штатів породжує важливу особливість фінансово-бюджетного механізму: чітка взаємодія трьох систем – державних доходів, державних витрат і міжбюджетних відносин («бюджетного федералізму»). Система державних витрат включає підготовку проекту бюджету, його доробку у виконавчих органах, затвердження в Конгресі і контроль за

виконанням. Система державних доходів – це сукупність податків і неподаткових платежів, які існують у державі, і її витрат, механізми збору доходів і контролю над ними, а також законодавче забезпечення бюджетних надходжень.

Бюджет має на увазі наявність дохідної й видаткової частин. Світова теорія і практика, яким слідує США, засновані на первісному встановленні обґрунтованих видаткових потреб держави з таким визначенням суми доходів і порядку їхнього збору. Будь-які зміни у видатковій політиці повинні одразу погоджуватися з податковою політикою й навпаки. Бюджетні дефіцити допускаються (в ідеалі) на короткий час і за умови, що потім вони будуть компенсовані в результаті більш успішного функціонування економіки й збільшення бюджетних надходжень.

Найважливіше і найскладніше завдання – створення і підтримка системи бюджетно-податкового федералізму. У США вирішення проблеми бюджетного федералізму засноване, насамперед, на наявності власних джерел надходження у кожного рівня влади, а також на фінансовому вирівнюванні, чим охоплені всі штати і місцеві органи влади. Федеральний бюджет США – частина загального механізму прийняття і виконання економічних рішень на вищому рівні. На відміну від іншої, найбільш значної частини цього механізму – кредитно-грошової системи, бюджет є більш гнучким і мобільним інструментом, який цілком перебуває в розпорядженні держави.

Принципова особливість фінансово-бюджетної політики і бюджетної системи США – їхній нерозривний зв'язок зі станом економіки і господарською політикою держави. Розробка і прийняття рішень про проведення яких-небудь важливих економічних заходів у будь-якій сфері просто неможливі без їхнього узгодження з бюджетною політикою країни. І навпаки – всі американські бюджетні заходи розробляються і проводяться в руслі загальноекономічної державної стратегії.

При неоднорідності структури бюджетів різних країн зазначається одна типова для всіх них риса: виділення поточних державних доходів і витрат та витрат, які мають капітальний характер. Таким чином, здійснюються дві

взаємопов'язані, одночасні і безперервні стадії перерозподілу через бюджет валового внутрішнього продукту: утворення доходів бюджету і використання бюджетних коштів. Джерелом основних доходів для бюджетів всіх рівнів є податкові надходження, у тому числі і від зовнішньоекономічної діяльності, які впливають на формування доходної та видаткової частини державних бюджетів. Види стягнутих податків, їх ставки, суми податкових зборів розподіляються між рівнями бюджетів так, щоб оптимально забезпечити потреби економіки країни без надмірного податкового навантаження для фізичних осіб та суб'єктів господарювання. У США, наприклад, одні види податків стягуються на всіх трьох рівнях, інші – на одному або двох рівнях влади. Встановлено, що на кожному з рівнів стягуються індивідуальні прибуткові податки, податки з прибутків корпорацій, внески у фонди соціального страхування, податки на спадщину та дарування, акцизи. Оподатковувана сума, величина податкових ставок, порядок справляння визначаються окремо на кожному рівні. Для всіх перерахованих та інших податків, крім федерального рівня, встановлюються ставки у кожному штаті і органі самоврядування. До зовнішньоекономічних чинників, що впливають на структуру бюджету, слід віднести проблеми, пов'язані з погіршенням кон'юнктури світового ринку, мінливістю валютного курсу національної валюти тощо.

Як свідчить світовий досвід, прикладів країн, у яких оптимально вирішені проблеми бюджетного дефіциту, небагато - це, насамперед, Німеччина, Японія і Швейцарія.

У Японії прийнята і реалізується національна програма створення інформаційного суспільства. Важлива роль у даній програмі відводиться фінансовій системі. Фінансова система Японії складається з бюджету центрального уряду (загальний рахунок), бюджетів місцевої влади і спеціальних рахунків, які включають як спеціальні фонди, так і рахунки підприємств, служб, корпорацій, які належать центральним і місцевим органам влади. Доходи і витрати бюджету мають певне угруповання, яке включає

розділи, статті й параграфи. Підготовка проекту бюджету здійснюється Міністерством фінансів і його департаментами, інші міністерства і відомства готують пропозиції щодо обсягу і структури своїх бюджетів, а також з деяких інших фінансових питань.

Спеціальні фонди Японії є складовою частиною спеціальних рахунків, які створювалися з 80-х років минулого століття. Світова фінансова криза спонукала уряд Японії у 2010 році розглянути можливість створення спеціального державного інвестиційного фонду для управління частиною валютних резервів, других за обсягом у світі (після резервів Китаю). Друга ідея зосереджувалася на можливості поділу найбільшого у світі Урядового пенсійного інвестиційного фонду, під управлінням якого перебувають активи вартістю близько 160 трильйонів ієн (\$1,35 трильйона), щоб підвищити віддачу японських заощаджень.

Модель фінансово-бюджетної політики в Німеччині закріплює відносини співробітництва між законодавчою і виконавчою владою протягом усього процесу соціально-економічного регулювання. Також варто відзначити, що німецька модель пропонує вирішення проблеми розподілу бюджетних коштів між землями і центром. При повному пануванні центра в процесі прийняття бюджету і федерація, і землі мають свою, жорстко фіксовану законом, частку у використанні загальних бюджетних доходів країни, які врегульовані федеральним законодавством. Також використовується такий принцип бюджетного законодавства Німеччини, як вирівнювання фінансових можливостей, відповідно до якого менш дохідним землям надається фінансова допомога як з боку більш дохідних земель, так і з боку федерації.

У держбюджет включаються доходи і витрати трьох рівнів адміністративного управління – федерації (центрального бюджету), земель (регіональні бюджети) і громад (місцеві бюджети). Зведений (консолідований) держбюджет створюється шляхом додавання доходів і витрат бюджетів всіх трьох рівнів за винятком міжбюджетних трансфертів (субсидій, дотацій). На другому місці після державного бюджету країни за обсягами знаходяться

спеціальні фонди, які є важливою і невід'ємною ланкою фінансової системи Німеччини. У фінансову систему країни також входять позабюджетні фонди, які перебувають у розпорядженні центрального уряду: Фонд вирівнювання тягара війни, Фонд розвитку європейської економіки та інші цільові фонди.

Стан фінансово-бюджетної системи Китаю, як і економічні реформи, багато в чому зумовлені інтеграцією країни у світовий ринок – членством в таких організаціях, як СОТ (поки на пільгових умовах), МВФ, Світовий банк. Держава встановлює бюджет на п'яти рівнях. Проведена в останні кілька років консолідація забезпечує широкі можливості для підтримки економіки за рахунок податково-бюджетної політики. Лібералізація економіки проявилася в переході від підрядних відрахувань до податкових форм виконання бюджетних зобов'язань. Пореформена бюджетна система КНР сьогодні спирається на місцеві, центральні та спільні податки, але основний внесок вносить до бюджету податок на додану вартість. Місцевій владі (як і центру) певний дохід приносять позабюджетні надходження, які відраховуються, головним чином, з прибутку державних підприємств.

Бюджети різних рівнів підтримують баланс між доходами і витратами. При цьому, якщо органи влади будь-якого рівня без передбаченого законом дозволу довільно змінюють свій бюджет, то це призводить до перевищення загальних витрат над загальними доходами спочатку прийнятого збалансованого бюджету або до збільшення боргових зобов'язань, які повинні на себе взяти у порівнянні з прийнятим бюджетом. У цьому випадку розслідуються адміністративні порушення керівника та(або) осіб, які несуть пряму відповідальність. Державний бюджет включає доходи, передані місцевими органами до центрального уряду, і повернені доходи та субсидії, виділені центральним урядом місцевим органам. Місцевий бюджет складається із загальних бюджетів різних провінцій, автономних районів та муніципалітетів, що знаходяться в прямому підпорядкуванні центрального уряду.

Державні фінанси Польщі визначаються як сукупність економічних відносин, виражених у грошовій формі, направлених на формування і розподіл

валового суспільного продукту для виконання функцій держави. Бюджетний устрій досліджуваної країни обумовлений її державним устроєм, територіально-адміністративним поділом, рівнем розвитку економіки та її структурних елементів і включає в себе дві ланки управління: центральне та місцеве, що поділяється на три рівні, що характеризуються демократизацією та децентралізацією управління.

Модель міжчасового споживання, яка використовується у Польщі, де дефіцит бюджету є сприятливим для економічного зростання на перспективу, сприяє збільшенню інвестицій і не супроводжується погіршенням сальдо поточного рахунку, також це стосується припливу капіталу. Основним завдання фінансово-бюджетної політики на сучасному етапі залишається стабілізація державних фінансів, що залежить від правильної політики використання методів фінансування дефіциту державного бюджету.

Державна заборгованість Республіки Польща формувалася на тлі трансформаційних перетворень під впливом несприятливої економічної кон'юнктури: спаду виробництва, девальвації національної валюти. Стрімке накопичення державного боргу за період 1996-2006 років призвело до зростання витрат бюджету на його обслуговування, що перетворилося в основну статтю витрат державного бюджету, набагато перевищуючи асигнування на освіту, медицину й інші сфери економічного і соціального життя. У процесі еволюційного розвитку державної заборгованості досліджуваної країни найбільш динамічно відбувалися зміни у складі позичальників, у структурі інструментів здійснення зовнішніх та внутрішніх запозичень. Зазначимо, що основним напрямом боргової політики Польщі є стимулювання попиту населення і спрямування надлишку внутрішніх ресурсів на ринок державних цінних паперів.

Шведська рада фінансового контролю володіє відносною свободою у винесенні рішень, що надає їй повноваження не лише прогнозувати, але й більш глибоко аналізувати мотивацію і наслідки політики уряду. Власне кажучи, незалежні ради з фінансово-бюджетної політики могли б надати неоціненну

допомогу під час економічної рецесії. Звичайно ж, одних рад з фінансово-бюджетної політики, незалежно від того, наскільки добре вони організовані, недостатньо. Крім того, політичний цикл створює стійкі передумови для необ'єктивної оцінки дефіциту, шляхом підвищення реальних витрат за рахунок прихованої заборгованості або скорочення довгострокових інвестицій.

Засобами підвищення ефективності фінансово-бюджетної політики як джерела економічного росту є цільові програми, які надають інвестиціям цільовий характер. На відміну від витрат, визначених на основі витратних моделей фінансового управління, цільові витрати плануються на основі результативних моделей фінансового управління і повинні бути прив'язані до конкретних результатів виконання цільових програм. Тому ефективність впливу фінансово-бюджетної політики на економічний ріст залежить від того, на що спрямовано інвестиції і наскільки конкретно й ретельно здійснюється їхнє планування і моніторинг.

В умовах трансформації економіки України, проведення бюджетної децентралізації та впровадження програмно-цільового планування стає необхідною умовою ефективного фінансування соціально-економічних заходів на місцевому рівні. Бюджетні програми є основним інструментом ефективного регулювання темпів і пропорцій соціально-економічного розвитку територіальних утворень, проведення обґрунтованої бюджетної політики на рівні адміністративно-територіальних утворень.

Підводячи підсумки, можна зробити висновок, що фінансово-бюджетна політика відіграє значну роль, як джерело економічного росту, причому первинною є політика витрат, а політика доходів повинна розроблятися, виходячи з конкретних умов всієї економіки і цілей, що стоять перед державою. Велике значення мають цільові програми, за допомогою яких держава може, вирішуючи конкретні завдання, створювати умови для економічного росту в країні. Практичний досвід застерігає від акумулювання державного боргу понад порогове значення, що не перевищує 30% від ВВП у порівняно сприятливі періоди економічного зростання.

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

2.1. Розвиток фінансово-бюджетних відносин в Україні

Забезпечення інтенсивного економічного розвитку потребує реалізації інституційних змін фінансово-бюджетної політики, оновлення основних засобів, технологій, проведення структурної перебудови економіки. Державою було здійснено системні заходи, спрямовані на удосконалення нормативно-правової бази з питань управління державним боргом, у тому числі з метою зменшення ризиків у сфері управління державним боргом та забезпечення мінімізації втрат бюджетних коштів під час управління державними борговими зобов'язаннями. Постановою Кабінету Міністрів України від 02.03.2011 року № 170 було ухвалено «Середньострокову стратегію управління державним боргом на 2011-2013 роки». Основними цілями даної стратегії було визначено утримання обсягу державного боргу на економічно безпечному рівні; своєчасне та у повному обсязі виконання зобов'язань за державним боргом; мінімізація вартості обслуговування державного боргу з урахуванням ризиків; здійснення державних запозичень на основі відповідних планів і обґрунтованих прогнозів потреби держави у фінансових ресурсах; забезпечення ефективного функціонування внутрішнього ринку державних цінних паперів та розширення доступу до міжнародного ринку капіталу. З метою актуалізації стратегії відповідно до змін макроекономічного середовища Постановою Кабінету Міністрів України від 10.05.2012 року № 607 було затверджено «Середньострокову стратегію управління державним боргом на 2012 – 2014 роки», яка була спрямована на підвищення рівня прозорості політики управління державним боргом та посилення ефективності управління державним боргом у цілому.

Постановою Кабінету Міністрів України від 01 серпня 2012 року № 815 було затверджено «Порядок здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з

управлінням державним (місцевим) боргом», яким було визначено методологічні та організаційні засади здійснення контролю за ризиками, пов'язаними з управлінням державним (місцевим) боргом.

Важливість завдання підвищення фінансової стійкості та збалансованості бюджетної системи відобразили у прийнятті «Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2013-2015 роки», яка була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2013 р. № 320. Основними індикативними показниками реалізації стратегії було визначено показники відношення обсягу державного боргу до внутрішнього валового продукту – на рівні не більш як 30,6 відсотка, 30,9 відсотка і 31,0 відсоток на кінець 2013, 2014 і 2015 років [11]. Незважаючи на те, що одним з основних ризиків, пов'язаних із державним боргом у стратегії було визначено девальвацію національної валюти, в основу реалізації стратегії було закладено оптимістичний сценарій розвитку макроекономічної ситуації. Тому вже у 2014 році внаслідок девальвації національної валюти та зростання потреби в обсягах запозичень на рефінансування боргу і фінансування бюджету показник частки прямого державного боргу перевищив значення 60 відсотків.

Наказом Міністерства фінансів України від 14.02.2014 № 62 затверджено Програму управління державним боргом, яку було підготовлено на виконання вимог Постанови Кабінету Міністрів України від 01.08.2012 р. № 815. У 2014 році здійснено низку заходів, спрямованих на удосконалення нормативно-правової бази та механізмів управління державним боргом, з метою зменшення ризиків у сфері управління державним боргом, забезпечення мінімізації втрат бюджетних коштів при управлінні державними зобов'язаннями тощо.

У складі організаційної структури Міністерства фінансів України функціонує Департамент боргової та міжнародної фінансової політики, а також виконує свої повноваження Урядовий уповноважений з питань управління державним боргом. Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 11 березня 2015 року № 88 основними завданнями Урядового уповноваженого є: підготовка пропозицій щодо покращення структури державного боргу,

зокрема шляхом вчинення відповідних правочинів з державним боргом, включаючи обмін, випуск, купівлю, викуп та продаж державних боргових зобов'язань; підготовка та участь у проведенні переговорів з кредиторами України з питань управління державним боргом.

27 серпня 2015 року Україна, в особі уповноваженого інституту Міністерства фінансів, та Спеціальний комітет кредиторів, до якого входять Franklin Advisors Inc., BTG Pactual Europe LLP, TCW Investment Management Company і T.Rowe Price Associates Inc., домовилися щодо реструктуризації 14 державних та гарантованих державою єврооблігацій із загальною основною сумою 18 млрд дол. США. Основними положеннями угоди стали:

- списання основної суми боргу в розмірі 20 відсотків від номінальної вартості, таким чином державний та гарантований державою борг може бути зменшений загалом на 3,8 млрд дол. США;

- єврооблігації мають бути обміняні на 9 нових серій єврооблігацій, виплата за основною сумою боргу за якими наставатиме після періоду дії угоди Механізму розширеного фінансування МВФ (EFF). Сплата за основною сумою відбуватиметься дев'ятьма рівними частинами з 2019 по 2027 рік.

- нова відсоткова ставка за новими серіями єврооблігацій становитиме 7,75 відсотка, що є на 0,5 відсоткових пункти вищою порівняно із середньозваженою ставкою відповідно до поточних договірних умов;

- запроваджується «інструмент компенсації вартості» (VRI) – це нові цінні папери, прив'язані до показників зростання реального ВВП, що надасть кредиторам можливі додаткові платежі протягом 2021-2040 років за таких умов: при зростанні реального валового внутрішнього продукту в межах від 3,0 до 4,0 відсотка ВВП платежі кредиторам становитимуть 15 відсотків від даного приросту ВВП; якщо приріст реального ВВП буде вищим за 4 відсотка, то виплати складуть 40 відсотків від обсягу приросту. Водночас максимальний розмір платежів обмежений розміром 1,0 відсотка ВВП на рік з 2021 по 2025 роки та виплати кредиторам не здійснюватимуться поки номінальний валовий внутрішній продукт України не перевищить позначку 125,4 млрд дол. США.

Наказом Міністерства фінансів України від 29.01.2016 р. № 27 затверджено Програму управління державним боргом на 2016 рік, якою передбачено основні індикативні показники державного боргу та його погашення у 2016 році, визначено боргові інструменти, за допомогою яких планується забезпечити фінансування бюджету на 2016 рік, здійснено оцінку основних боргових ризиків та висвітлено перспективи співпраці держави з рейтинговими агентствами.

Законом України від 07.07.2011 р. № 3614 «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та деяких інших законодавчих актів України»:

- удосконалено основні засади управління державним (місцевим) боргом та гарантованим боргом;
- посилено фінансову самодостатність місцевих бюджетів (спрощено доступ до кредитних ресурсів, розширено перелік доходів і витрат бюджету, визначено додаткове джерело фінансування доріг комунальної власності);
- перенесено термін подання річного звіту про виконання Державного бюджету України з 1 травня року, наступного за звітним, на 1 квітня;
- здійснено гармонізацію норм Регламенту Верховної Ради України та Кодексу щодо процедур, пов'язаних із здійсненням бюджетного процесу;
- узгоджено положення Кодексу з нормами законодавства з питань адміністративної реформи;
- визначено питання створення Державного фонду регіонального розвитку у складі загального фонду державного бюджету у розмірі 1 відсоток прогнозного обсягу доходів загального фонду державного бюджету та визначено напрями спрямування цих коштів (Закон України від 12.01.2012 р. № 4318).

Крім того, Урядом відповідно до основних напрямів бюджетної політики на 2013 рік схвалено Прогноз Державного бюджету України на 2013 і 2014 роки (постанова від 05.04.2012 р. № 318), який зорієнтований на формування сприятливого макроекономічного середовища, відновлення та підтримання високих темпів економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі,

забезпечення оптимального податкового та боргового навантаження та гарантованого виконання державою соціальних зобов'язань.

Наприкінці 2010 року прийнято Податковий кодекс України (від 02.12.2010 р. № 2755), метою якого було забезпечити баланс інтересів держави і платників податків, конкурентоспроможність вітчизняної податкової системи, сприяти інвестиційно-інноваційному розвитку економіки, зменшити масштаби ухилення від сплати податків.

Податковим кодексом передбачалося суттєво знизити загальний рівень податкового навантаження на суб'єкти господарювання (зменшення кількості податків та зборів із 43 до 23). Крім того, планувалося поетапне зменшення ставки податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість. У 2011 році ставка податку на прибуток становила 23 % (2012 року – 21 %, 2013 року – 19 %), а з 2014 року мала становити 16 %. З 1 січня 2014 року передбачалося зниження ставки ПДВ з 20 % до 17 %.

Поряд з цим з 1 січня 2012 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності» (від 04.11.2011 р. № 4014), який значно розширив економічні свободи для малого та середнього підприємництва.

З метою ліквідації податкових ям поетапно впроваджується система електронного адміністрування податку на додану вартість, яка з 1 лютого 2015 року запрацювала у тестовому режимі. Повноцінне її запровадження дозволить: унеможливити формування фіктивного кредиту та отримання неправомірного відшкодування податку; зменшити паперовий документообіг у платників; скоротити витрати держави на адміністрування ПДВ (зменшиться кількість перевірок та тиск на платників податку).

Бюджет, як фінансовий план держави, формується під впливом бюджетної і податкової політики. В Україні остання формувалася в умовах надзвичайно жорсткої економічної кризи, що постійно загострювало проблему дефіциту бюджету й методів його фінансування.

Розвиток економіки України повинен характеризуватися подальшою активізацією економічної діяльності. У зв'язку із цим важливо оцінити наскільки зміни, які відбуваються і будуть відбуватися в бюджетній і податковій системах, відповідають принципам вимогам стабільного росту.

Особливе місце займає питання міжбюджетних відносин. Серед основних завдань можна виділити такі: підвищення фінансової незалежності місцевих бюджетів і рівня фінансової забезпеченості делегованих повноважень, а також підвищення видаткової автономності місцевих бюджетів і ефективності використання бюджетних коштів. Однак аналіз перших років виконання цих планів виявив певні тенденції фінансового забезпечення регіонального розвитку, які йдуть врозріз із озвученими цілями.

Так нинішній системі територіального розподілу бюджетних ресурсів України дотепер властива значна системна вада, яка міститься у відсутності взаємозв'язку між обсягами надходжень у місцеві бюджети й рівнем економічного розвитку регіону. Дотаційність більшості регіонів України свідчить про те, що через міжбюджетні трансферти держава здійснює не лише фінансове вирівнювання місцевої влади, але й, по суті, балансує місцеві бюджети, які без трансфертів не змогли б профінансувати витрати. Дотація фінансового вирівнювання надається більше 90 % всіх бюджетів в Україні. Така велика кількість дотаційних бюджетів суперечить логіці вирівнювання, свідчить про надмірно централізоване збалансування місцевих бюджетів. Фактично при такому фінансовому вирівнюванні мова йде не про створення рівних умов для життєдіяльності й розвитку в регіонах і на місцях, а, скоріше, про централізоване покриття розриву між доходами й витратами місцевих бюджетів. При цьому очевидно, що місцеві бюджети (особливо обласні) недостатньо забезпечені власними фінансовими ресурсами. Надходження від дотацій вирівнювання, навіть якщо їх обсяг визначений прозорою формулою, не повинні бути основним джерелом доходів місцевих бюджетів у країні, яка декларує принципи фіскальної й адміністративної децентралізації. В Україні ж обсяг дотації вирівнювання в окремих місцевих бюджетах у кілька разів

перевищує обсяг закріплених доходів, які враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів. Власні доходи місцевих бюджетів на цьому тлі виглядають взагалі мізерними.

Таким чином, майже всі регіони України одержують із державного бюджету вирівнюючі міжбюджетні трансферти у вигляді дотацій. При цьому нерівномірність у забезпеченості суспільними благами по регіонах не лише зберігається, але й має тенденцію до збільшення. Заходи фінансового вирівнювання, проведені урядом через систему міжбюджетних відносин, неефективні і по своїй суті більше нагадують збалансування місцевих бюджетів. Система міжбюджетних трансфертів не може ефективно вирішувати завдання вирівнювання, якщо всі бюджети є дотаційними.

Тотальна дотаційність місцевих бюджетів України ставить під сумнів ефективність діючої системи фінансового вирівнювання, а отже, можна зробити висновок, що побудована вона за розподільною схемою, у якій незрозумілими залишаються питання визначення «регіонів-донорів» і «регіонів-реципієнтів». Тобто держава вилучає значну частку доходів, які збирають у регіонах, а потім частина з них розподіляється між бюджетами. Така система створює значні антистимули для розвитку економіки регіонів і не виконує завдання фінансового вирівнювання. Багаті регіони стають ще багатшими, бідні – порівняно біднішими, і відстань між цими полюсами постійно збільшується.

Місцеві бюджети в Україні не мають достатньої кількості власних фінансових ресурсів, і, відповідно, не здатні повною мірою впливати на забезпечення розвитку територій. А заходи щодо вирівнювання фінансової заможності місцевої влади доцільно проводити лише при створенні умов для формування фінансової самодостатності регіонів. Очевидно, що міжбюджетні трансферти з державного бюджету не можуть бути вирівнювальними, оскільки вони є основним джерелом доходів місцевих бюджетів. Тому у системі міжбюджетних відносин в Україні повинна відбуватися поступова фіскальна децентралізація шляхом збільшення фінансової заможності місцевих бюджетів і реформування системи трансфертів з метою переходу від так званих

трансфертів, які вирівнюють, до таких, які б стимулювали соціально-економічний розвиток регіонів.

Незважаючи на проведення бюджетної реформи, багато проблем функціонування бюджетної системи залишаються невирішеними. Невипадково в публікаціях сучасних фінансистів не раз піднімалося питання щодо продовження бюджетної реформи. Необхідність внесення змін до нормативно-правових актів у бюджетній сфері насамперед обумовлена необхідністю розширення фінансової основи місцевого самоврядування як важливої складової механізму підвищення добробуту населення й економічного розвитку громад, удосконалювання міжбюджетних відносин з метою забезпечення справедливого й неупередженого розподілу бюджетних ресурсів і дотримання законодавством певних принципів збалансованості й самостійності бюджетів, підвищення ефективності використання бюджетних коштів, створення стимулів розширення й мобілізації доходів бюджету.

Принципам, на яких ґрунтується бюджетна система України, оптимально відповідає програмно-цільовий метод формування й виконання бюджетів. Хоча його впровадження в бюджетний процес почалося у 2002 році, сьогодні він задіяний тільки частково – за окремими витратами державного бюджету. Оскільки програмно-цільовий метод бюджетування дозволяє досягти кращих результатів виконання завдань з підвищення якості надання державних послуг і ефективності використання бюджетних коштів, то першим кроком бюджетної реформи повинне бути широке застосування його на всіх рівнях бюджетної системи. Починаючи з 2008 року розпочато запровадження програмно-цільового методу (ПЦМ) на рівні місцевих бюджетів в експериментальному режимі. На основі ефективності запровадження методу у пілотних програмах Кабінету Міністрів України прийнято рішення про запровадження даного методу в загальнонаціональному масштабі протягом 2011-2014 роках.

У сучасних умовах економічного розвитку України необхідно розробити й затвердити Держстандарти з реалізації державних соціальних гарантій, які стали б основою для розрахунку трансфертів вирівнювання в місцеві бюджети,

надали б можливість почати реформи в бюджетній сфері, поліпшити економічну структуру витрат місцевих бюджетів і збільшити розмір фінансового забезпечення реалізації програм в області культури тощо. Потрібно врегулювати питання власності бюджетних установ і одержувачів бюджетних коштів, які відповідно до вимог Бюджетного кодексу перейшли на фінансування з іншого бюджету без відповідної зміни власника.

Варто помітити, що зараз поширилася практика надання місцевим бюджетам з держбюджету різноманітних цільових субвенцій, а також реалізації державних програм за рахунок коштів, які беруться до уваги при визначенні трансфертів вирівнювання, що аж ніяк не сприяє оперативному і якісному виконанню органами місцевого самоврядування делегованих їм державою повноважень і планомірному регіональному розвитку територій.

Протягом 2014 року в Україні досить активно проводилася робота, спрямована на вдосконалення законодавства з вищевикладених питань. З метою зміцнення місцевого та регіонального самоврядування Урядом схвалено Концепцію реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (розпорядження від 01.04.2014 р. № 33), що розроблялася у тісній співпраці з експертами Ради Європи. Основні положення Концепції спрямовані на чітке розмежування повноважень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, формування територіальної організації влади на новій територіальній основі, посилення організаційної і фінансової спроможності територіальних громад тощо.

З метою підвищення ефективності бюджетних видатків поступово здійснюється перехід до програмної класифікації бюджету, в тому числі це стосується як державного так і місцевих бюджетів. Наказом Міністерства фінансів України від 26.08.2014 р. № 836 «Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів» врегульовано певні питання щодо запровадження програмно-цільового методу в бюджетному процесі на місцевому рівні. Зокрема це стосується розмежування прав і відповідальності головних розпорядників місцевих бюджетів та

відповідальних виконавців бюджетних програм, правил та форм складання паспортів бюджетних програм місцевих бюджетів та звітів про їх виконання.

Також було ухвалено Закони України:

«Про співробітництво територіальних громад» (від 17.06.2014 р. № 1508), яким створено законодавчу базу для кооперації ресурсів органів місцевого самоврядування з метою вирішення спільних проблем життєдіяльності територіальних громад на місцевому рівні, більш ефективного надання послуг місцевому населенню, створення спільних об'єктів муніципальної інфраструктури для декількох територіальних громад;

«Про внесення змін до Бюджетного кодексу України (щодо реформи міжбюджетних відносин)» (від 28.12.2014 р. № 79), спрямований на децентралізацію повноважень та фінансів, надання місцевим бюджетам бюджетної та фінансової самостійності, встановлення нового механізму бюджетного вирівнювання, спрощення процедури надання місцевих гарантій та здійснення запозичень від міжнародних фінансових організацій;

«Про добровільне об'єднання територіальних громад» (від 05.02.2015 р. № 157), спрямований на формування спроможних, самодостатніх територіальних громад, які б володіли матеріальними, фінансовими ресурсами, територією та об'єктами соціальної інфраструктури, необхідними для ефективного виконання покладених на їх органи місцевого самоврядування завдань та функцій, покращення якості надання адміністративних, соціальних, громадських послуг жителям територіальних громад.

Крім того, за підтримки проектів Ради Європи та Програми розвитку ООН розпочато роботу з реалізації пілотних проектів в Чернігівській та Полтавській областях щодо співробітництва територіальних громад, підписано Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Організацією економічного співробітництва та розвитку з метою поглиблення співробітництва у сфері територіального розвитку, активно триває двостороннє українсько-німецького співробітництво задля економічного розвитку. За матеріалами Міністерства фінансів, з 2002 по 2014 рік близько 270 млн євро

(193 млн євро коштів з федерального бюджету та близько 76 млн євро власних коштів KfW (німецький державний банк, який за дорученням німецького уряду фінансує програми розвитку у всьому світі)) надано Україні на проекти з розвитку фінансової системи, забезпечення електроенергією, комунального водозабезпечення та водовідведення, соціальної інфраструктури в громадах, а також захисту навколишнього середовища. Крім того, укладено Угоду про фінансування Програми секторальної бюджетної підтримки у сфері регіонального розвитку, бюджет якої складає 55 млн євро, кошти будуть спрямовані на підтримку цілей, визначених Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, ратифіковано Додатковий протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах органу місцевого самоврядування (від 02.09.2014 р. № 1664), що засвідчує незмінність позиції України в рамках Європейської хартії місцевого самоврядування забезпечувати право органів місцевого самоврядування здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою державних справ під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення.

Підсумовуючи сказане, слід зазначити, що бюджетна політика в Україні вимагає реформування. З метою забезпечення ефективного функціонування бюджетної системи необхідно вирішити багато проблем, особливо у взаєминах бюджетів різних рівнів, внести зміни до Бюджетного кодексу України згідно з перспективними завданнями розвитку держави. Втім, ці заходи не дадуть бажаних результатів без певних змін в адміністративно-територіальному устрої країни, оптимізації мережі бюджетних установ, створення потужних місцевих бюджетів.

2.2. Фінансово-бюджетна політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни

У даний час здійснена значна кількість наукових досліджень у сфері визначення значення фінансово-бюджетної політики у регулюванні соціально-економічного розвитку країни. Науковцями та практиками встановлено, що для

забезпечення стійкого економічного зростання слід забезпечити збалансованість фінансової системи та проводити послідовну і системну фінансово-бюджету політику, яка має сприяти досягненню прогнозованого рівня макроекономічної динаміки. Зазначене проявляється у досягненні індикативних значень помірних показників інфляції, стабільності податкової системи, збалансованості бюджету, передбачуваного рівня валютного курсу, який сприяє посиленню конкурентоспроможності економіки, та стабільної ситуації з платіжним балансом. Разом з тим слід констатувати, що єдиним чітко вимірним показником є індекс споживчих цін, решта показників не мають відповідних встановлених нормативних значень. В умовах економічних трансформацій, скажімо рецесії, можуть бути суттєві відхилення щодо збалансованості рахунку поточних операцій платіжного балансу, збалансованості бюджету. Як наслідок, з метою компенсації втрат бюджетних доходів може проводитись компенсаторна податкова політика, яка потребуватиме внесення ряду змін у податкове законодавство. Водночас це не дає підстав стверджувати, що в даний період часу проводилась неефективна фінансово-бюджетна політика.

Таким чином, доцільним є аналіз динаміки інфляції, яка виступає вагомим індикатором спроможності державних фінансових інститутів управляти економікою. Основною метою монетарної політики країни є забезпечення стабільності грошової одиниці, для її реалізації Національний банк має виходити із пріоритетності досягнення та підтримки цінової стабільності в державі. Зазначене потребує підтримання низьких, стабільних темпів інфляції. Рудігер Дорнбуш дійшов висновку, що низькі та стабільні темпи інфляції можуть бути досягнуті і в країнах з трансформаційною економікою, у яких фінансово-бюджетна політика піддається частим змінам [20]. Водночас, коли економіка розвивається в умовах середньої, галопуючої та гіперінфляції, вона може перейти на непередбачуваний вектор розвитку. У такому разі економічні агенти піддаються деструктивному впливу інфляційних процесів, що посилює економічну нестабільність. Слід зауважити, що з ростом

індексу інфляції збільшується її волатильність. Невизначеність подальшої динаміки інфляції пов'язана з витратами для економіки, оскільки веде до підвищення процентних ставок, що, в свою чергу, негативно позначається на економічній активності і рівні добробуту населення. В умовах низької інфляції економіка функціонує максимально ефективно і в інститутів, які формують та реалізують грошово-кредитну політику, є всі підстави намагатися зберегти її на цьому рівні. Крім того, з ростом інфляції підвищується динамічність зміни показників економічного розвитку, що знижує ефективність її функціонування в середньостроковому періоді.

За період 2005-2019 років в Україні спостерігались середні темпи інфляції у розмірі 12,13 відсотка, в тому числі у розрізі п'ятирічних періодів 2005-2009 років – 8,10 відсотка, 2010-2014 років – 14,48 відсотка, 2015-2019 років – 13,82 відсотка. При цьому у період загострення фінансової рецесії 2012-2013 років та у 2019 році індекс споживчих цін мав галопуючий характер.

Основними факторами інфляції є монетарні та немонетарні. До монетарних факторів слід віднести переповнення грошима каналів грошового обігу, внаслідок чого відбувається знецінення грошей та зниження їх купівельної спроможності. До немонетарних факторів належить підвищення попиту на товари та послуги, збільшення витрат виробництва. Варто зазначити, що у період 2012-2013 років та 2018-2019 років на збільшення показника інфляції значний вплив здійснювали немонетарні чинники, зокрема девальвація національної грошової одиниці для обох приведених періодів та суттєве підвищення тарифів для населення на послуги житлово-комунального господарства.

З метою зниження впливу немонетарних факторів важливим стало запровадження поступального переходу до режиму вільного курсоутворення, що упередить різке коливання курсу національної грошової одиниці, враховуючи досвід 1998-1999, 2008-2009, 2014-2015 років. Крім того, відбулось різке підвищення цін на енергоносії для населення, що одночасно є вимушеним заходом. У подальшому необхідним є формування прогнозів тарифів природних монополій на середньострокову перспективу, посилення рівня

системної державної політики у регулюванні тарифів, що позитивним чином відобразиться на інфляційній динаміці.

Незважаючи на негативні ефекти немонетарної складової інфляції протягом останніх років, слід зауважити, що зниження світових цін на енергоносії, насамперед нафту і газ, а також інші сировинні ресурси дозволили певним чином пом'якшити зростання цін. Виходячи із світової практики, що таке явище є кон'юнктурним та недовготривалим, важливим є розробка та імплементація заходів стратегії забезпечення енергетичної незалежності, реалізація програм енергозбереження та заміщення імпортованих енергоносіїв альтернативними джерелами. Реалізація наведеного вище позитивно сприятиме зниженню ефекту зростання світових цін на енергоносії на зміну інфляційної динаміки.

Фінансово-бюджетна політика має ґрунтуватись на використанні сукупності заходів грошово-кредитного регулювання, реалізації виваженої бюджетної політики з метою забезпечення низького цільового рівня інфляції. Важливим кроком стало запровадження в державі механізму інфляційного таргетування, що одночасно є найбільш сприятливим монетарним режимом для створення середовища низької та стабільної інфляції. Досягнення цілей щодо зниження індексу споживчих цін відбувається у середньостроковому періоді, тому заходи «швидкого реагування» не можуть забезпечити достатню результативність в короткостроковому періоді. Регулювання грошової пропозиції шляхом зміни ставки рефінансування, збільшення депозитів на рахунках центральних банків або зміна обмінного курсу здійснюють вплив на інфляційну динаміку з лагом у часі, тому ефект від їх застосування має більш відтермінований ефект та часовий горизонт у порівнянні з інструментами бюджетної політики держави.

Режим інфляційного таргетування передбачає надання інституту монетарної політики операційної незалежності у реалізації концептуальних завдань грошово-кредитної політики та посилення рівня відповідальності за досягнення поставлених цільових значень інфляції. Повноцінне впровадження режиму інфляційного таргетування потребує наявності довіри економічних

агентів до державної грошово-кредитної політики, посилення прозорості та аргументованості прийняття рішень Національним банком та їх представлення громадськості, а також використання превентивного підходу до інфляції, який базується на ретельному аналізі значного масиву макроекономічних показників, визначенні тенденцій розвитку вітчизняної економіки та передбачення її перспектив. Крім того, для зниження рівня інфляції у середньостроковій перспективі важливим є проведення структурних змін в економіці, в тому числі щодо лібералізації енергетичного ринку, транспортної галузі, розвитку фінансового ринку шляхом розширення спектру фінансових інструментів. Доцільним є реалізація збалансованої та послідовної бюджетно-податкової політики, що спрямовано на згладжування циклічних коливань. Вагомим аспектом є посилення якісного рівня збору та представлення статистичних даних, переходу на міжнародні стандарти у даному питанні.

Дефіцит бюджету є важливим індикатором реалізації фінансово-бюджетної політики. Від своєчасності та рівня обґрунтованості рішень щодо формування, фінансування та використання дефіциту бюджету залежить збалансованість державних фінансів та результативність бюджетної системи. Формування збалансованого бюджету, забезпечення оптимальної структури його видаткової частини та ефективність податкової системи країни обумовлюють подальший рівень економічного зростання. Актуальним є здійснення аналізу стану збалансованості бюджету та заходів бюджетної політики у сфері регулювання бюджетного дефіциту, визначення причин його відхилення. У процесі проведеного аналізу встановлено, що значення показника питомої ваги дефіциту бюджету в валовому внутрішньому продукті у період 2005-2019 років коливалось у межах від найвищого рівня у 5,93 відсотка у 2014 році, а у 2002 році бюджет було виконано із профіцитом у розмірі 0,50 відсотка від валового внутрішнього продукту. Середнє значення приведенного показника у періоді 2005-2019 років становить 2,32 відсотка.

У період 2009-2010 років, збільшення первинного бюджетного дефіциту було викликано глобальною економічною рецесією та потребою забезпечення відповідних економічних стимулів для поживавлення позитивної економічної

динаміки в посткризовий період. У 2009 році зафіксовано суттєве зниження податкових надходжень на 8,03 відсотка у порівнянні з попереднім роком, у тому числі найбільше зниження надходжень зафіксовано від податку на прибуток підприємств на 14 млрд 808 млн грн або на 30,9 відсотка, податку на додану вартість на 7 млрд 486 млн грн або на 8,12 відсотка. В той же час номінальний обсяг видатків бюджету залишився майже незмінним. За рахунок джерел фінансування бюджетного дефіциту, в переважній більшості, профінансовано поточні зобов'язання держави.

У 2011 році продовжилось економічне відновлення після рецесії, що дозволило виконати бюджет із нульовим сальдо первинного балансу, однак варто зважати на те, що за підсумками року видаткова частина бюджету була недовиконана більш ніж на 6 відсотків, що позначилось на показниках бюджетної збалансованості. У даному році прийнято Податковий кодекс, який посилив результативність податкової політики. Обсяг податкових надходжень у порівнянні з минулим роком виріс на 43,14 відсотка, водночас, слід констатувати, що зростання на 9,02 відсоткових пунктів було забезпечено за рахунок віднесення рентної плати з неподаткових у податкові надходження. Зокрема надходження від податку на додану вартість зросли на 43 млрд 778 млн грн або на 52,14 відсотка; податку на прибуток підприємств зросли на 14 млрд 737 млн грн або на 36,21 відсотка. Сприятлива динамка світових цін на вітчизняні товарні групи commodities також позитивно вплинула на досягненні макроекономічної збалансованості.

Стабільність податкової системи багато в чому визначає наміри економічних агентів щодо реалізації своєї діяльності у середньостроковій перспективі. Встановлені правила введення підприємницької діяльності, дія механізмів захисту прав власності, прозорий механізм адміністрування податків, а також помірність їх ставок у розрізі груп платників є визначальними умовами для прийняття рішень щодо інвестування в проекти та розвиток бізнесу. Податкова система України з початком її створення перебуває у стані постійної трансформації, пошуку балансів між інтересами держави та платників

податків, дифузії лібералізму та консервативного типу західноєвропейської моделі. Зазначене відображається у частій зміні кількості податків, їх ставок, зміни порядку їх адміністрування, адаптації зарубіжного досвіду без відповідної апробації та розрахунку прогнозної величини результативності впроваджуваних заходів.

Важливим показником, який є відображенням рівня податкового навантаження на економіку, є питома вага перерозподілу валового внутрішнього продукту через доходну частину бюджету, а також через податкову систему. Встановлено, що середнє значення частки доходів зведеного бюджету в валовому внутрішньому продукті за період 2005-2019 років становить 29,70 відсотка. При цьому слід відзначити, що протягом аналізованого періоду відбувалось поступове збільшення значень даного показника, про що свідчать дані у розрізі періодів: у 2005-2019 роках – 27,67 відсотка, 2010-2014 роках – 30,49 відсотка, 2015-2019 роках – 30,94 відсотка (табл. 2.1). Зростання даного показника значною мірою викликано збільшенням показника податкових надходжень (які складають на сучасному етапі понад 80 відсотків у структурі доходної частини бюджету) у валовому внутрішньому продукті з середнього значення у розмірі 19,90 відсотка у 2005-2009 роках до 25,00 відсотків у 2015-2019 роках. Збільшення приведенного показника більш ніж на 5 відсоткових пунктів свідчить про доволі суттєві зміни податкової політики. Насамперед, відбулось суттєве збільшення фіскальної ефективності адміністрування податку на додану вартість. Частка податку у структурі доходів зведеного бюджету зростає з 20,76 до 30,13 відсотка, в свою чергу по відношенню до валового внутрішнього продукту показник зріс з 5,76 до 9,31 відсотка. Збільшення ролі податку у формуванні бюджетних доходів відбулось внаслідок дії трьох факторів: розширення бази податку, про що свідчить збільшення частки кінцевих споживчих витрат у валовому внутрішньому продукті; зменшення масштабів ухилення від його сплати і зловживань на відшкодуванні, що спостерігалось в окремих галузях економіки за офіційними даними Державної фіскальної служби та Міністерства фінансів України; нарощення державної заборгованості з відшкодування податку.

Показники доходної частини зведеного бюджету за період 2005-2019 років

	2005-2009		2010-2014		2015-2019		2005-2019	
	частка ВВП,%	частка доходів,%	частка ВВП,%	частка доходів,%	частка ВВП,%	частка доходів,%	частка ВВП,%	частка доходів,%
Доходи зведеного бюджету	27,67	100,00	30,49	100,0	30,94	100,00	29,70	100,00
податкові надходження, у тому числі:	19,90	71,91	22,78	74,71	25,00	80,80	22,56	75,81
податок на додану вартість	5,76	20,76	8,89	29,15	9,31	30,13	7,99	26,68
податок на доходи фізичних осіб	4,47	16,23	4,69	15,40	4,86	15,73	4,67	15,79
податок на прибуток	4,67	16,86	4,40	14,38	3,23	10,47	4,10	13,90
акцизний податок	2,25	6,93	2,21	6,20	2,93	9,44	2,46	7,52
мито	1,36	4,19	1,34	3,56	1,27	3,93	1,32	3,89
Неподаткові надходження	6,76	24,48	6,76	22,18	5,68	18,31	6,40	21,66
кошти що перераховуються НБУ до бюджету	0	0	0,57	1,92	1,82	5,83	0,80	2,58

Регулювання видаткової частини бюджету як складової фінансово-бюджетної політики держави має бути спрямоване на створення умов для економічного зростання. Ефективність структурної модернізації бюджетних видатків значною мірою залежить від завдань соціально-економічного розвитку, економічної динаміки та ступеню розвитку державних інститутів. Ступінь перерозподілу валового внутрішнього продукту через видаткову частину бюджету та їх структура корелює з показниками макроекономічного розвитку країни, здійснює відповідний вплив для зростання обсягів виробництва та росту внутрішнього попиту, визначає тенденції розвитку людського капіталу в середньостроковій перспективі. В умовах динамічності перетворень в економіці та

державних фінансів важливим є пошук збалансованої моделі гармонійного фінансування поточних видатків бюджету та видатків розвитку.

Середнє значення частки видатків зведеного бюджету в ВВП за період 2005-2019 років складає 31,19 відсотка, при цьому у розрізі п'ятирічних періодів 2005-2009, 2010-2014, 2015-2019 років зафіксовано висхідну тенденцію значень даного показника (табл. 2.2.).

Таблиця 2.2

Показники видаткової частини зведеного бюджету у розрізі функціональної класифікації за період 2005-2019 років

	2005-2009		2010-2014		2015-2019		2005-2019	
	частка у ВВП, %	частка у структурі, %	частка у ВВП, %	частка у структурі, %	частка у ВВП, %	частка у структурі, %	частка у ВВП, %	частка у структурі, %
Видатки зведеного бюджету, у тому числі:	28,83	100,00	33,14	100,00	34,01	100,00	31,99	100,00
Загальнодержавні функції	3,85	13,48	3,61	10,89	4,56	13,40	4,01	12,59
Оборона	1,67	5,84	1,16	3,53	1,49	4,38	1,44	4,58
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,22	7,71	2,62	7,90	2,69	7,92	2,51	7,84
Економічна діяльність	4,25	14,67	5,07	15,37	3,70	10,91	4,34	13,65
Охорона навколишнього природного середовища	0,32	1,11	0,29	0,88	0,31	0,92	0,31	0,97
Житлово-комунальне господарство	0,75	2,59	0,91	2,78	0,92	2,69	0,86	2,68
Охорона здоров'я	3,43	11,94	3,80	11,47	3,87	11,39	3,70	11,60
Духовний та фізичний розвиток	0,72	2,49	0,88	2,65	0,89	2,61	0,83	2,58
Освіта	5,46	18,94	6,70	20,18	6,65	19,55	6,27	19,56
Соціальний захист і соціальне забезпечення	6,17	21,24	8,10	24,37	8,93	26,26	7,74	23,96

Якщо у 2005-2009 році значення приведенного показника становило 28,83 відсотка, то у 2015-2019 роках сягнуло позначки у 34,01 відсотка. Зростання показника перерозподілу ВВП через бюджетну систему за аналізований період на 5,18 відсоткових пункти значною мірою забезпечено за рахунок зростання відповідних показників видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення – на 2,76 відсоткових пункти, освіти – 1,19 відсоткових пункти, загальнодержавні функції – 0,71 відсоткових пункти. Доцільним є здійснення аналізу структури видаткової частини зведеного бюджету в розрізі функціональної класифікації. Найвищу частку в структурі видатків у розрізі функціональної класифікації займають видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення. У період 2005-2019 років середнє значення даного показника становило 23,96 відсотка. Вочевидь поетапне збільшення видатків на соціальний захист викликано необхідністю посилення соціальної спрямованості бюджетної політики у 2008-2009 роках, підвищення рівня малозабезпечених верств населення в умовах рецесії 2012-2014 років, а також у 2018-2019 роках.

Соціальна складова бюджетної політики має бути спрямована на зниження кількості бідних, компенсації втрати доходів непрацевдатним верствам населення на рівні не нижчому реального прожиткового мінімуму. Однак реалізація зазначеного потребує не лиш змін бюджетної політики чи підвищення обсягу виділення бюджетних асигнувань. Важливим є узгодження пріоритетів соціального захисту суспільства та бюджетних можливостей держави, інституційне удосконалення систем пенсійного забезпечення та інших видів обов'язкового загальнодержавного соціального страхування. Збільшення видатків бюджету має супроводжуватись досягненням належного рівня бюджетної результативності, що можна оцінити за допомогою комплексної оцінки показників бюджетних та державних цільових програм.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Шляхи удосконалення фінансової політики країни

Фінансова політика країни має формуватися на основі науково обґрунтованої концепції розвитку фінансово-економічних відносин, спрямованої на створення умов для підвищення темпів економічного розвитку країни. Важливим є подальший розвиток підходів щодо вдосконалення інституційних та методологічних засад державного фінансового механізму регулювання соціально-економічного розвитку країни на середньострокову перспективу. Від виваженості та своєчасності управлінських рішень державних інститутів щодо формування фінансової політики залежить якість інституційного середовища модернізації економіки, інвестиційна привабливість та ділова активність економічних агентів, соціальна стабільність у суспільстві.

У процесі реалізації виваженої бюджетно-податкової, монетарної, соціальної і інвестиційної політики, органи фінансового регулювання мають більш поглиблено враховувати інституційний підхід щодо формування архітекtonіки фінансової системи, з огляду на структурні особливості економіки та пріоритети суспільного розвитку. Для підвищення результативності структурних перетворень економіки та забезпечення макроекономічної стабільності важливим є удосконалення системи управління державними фінансами. Фінансова політика країни передбачає алгоритми управління фінансами, тобто вироблення цілей і завдань, на які необхідно спрямувати асигнування, пошук ресурсів і шляхів досягнення поставлених цілей, в поєднанні з впливом на зовнішні чинники, від яких також залежить отримання намічених соціально-економічних результатів. При цьому фінансова політика передбачає впорядкування відносин, що виникають при формуванні фінансових ресурсів, бюджетних та позабюджетних фондів коштів з метою

вирішення всього спектру економічних, соціальних, правових та інших задач, що стоять перед державою [27].

Оскільки реалізація фінансової політики держави пов'язана, перш за все, з виробничими відносинами, структурною перебудовою економіки і фінансовою системою, що являють собою окремих напрямків цієї політики, то виникає питання: яка необхідність і ступінь державного втручання в реалізацію кожного окремо взятого напрямку?

Таким чином, головним напрямком фінансової політики є регулювання процесів і тенденцій, що відбуваються у фінансовій системі країни. Оскільки фінансова політика проводиться у двох напрямках: грошово-кредитному і бюджетно-податковому, виникає необхідність формування системи цілей і заходів за цими напрямками, виражених окремо в фінансовій, кредитній, бюджетній та податковій політиках держави.

Зазначимо, що вплив різних напрямків фінансової політики на її результативність або на один одного може бути як умовно прямим, так і умовно зворотним, тобто вплив однієї з них на іншу може бути більше (або менше), ніж іншої на першу. Так, наприклад, в даний час податкова політика сильніше впливає на фондову, ніж навпаки. Наявність таких взаємодій необхідно враховувати в практичній діяльності органів державної влади з метою вдосконалення фінансової політики країни в цілому. Більше того, ми вважаємо, що дані взаємодії необхідно посилювати для отримання мультиплікативного ефекту навіть за умов реалізації тих чи інших нововведень в одному з напрямків фінансової політики.

Наведені в таблиці 3.1. оцінки можна коротко прокоментувати таким чином: Бюджетна політика: виходячи із зростаючих потреб дохідної частини зведеного бюджету, багато в чому диктує зміст податкової та митної політик; суттєво впливає на банківську та валютну політики через фінансові потоки на рахунках у комерційних банках підрядників робіт і постачальників товарів для державних потреб, на інвестиційну політику – через великі суми коштів, що виділяються на спорудження об'єктів інфраструктури, на фондову політику – в

основному за рахунок випуску і розміщення державних позик.

Таблиця 3.1.

Експертна оцінка впливу окремих напрямків фінансової політики України

№ п/п	Фактори	Фінансова політика	Бюджетна політика	Інвестиційна політика	Митна політика	Валютна політика	Податкова політика	Банківська політика	Фондова політика
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	Фінансова політика	0	0,8	0,5	0,6	0,4	0,6	0,7	0,6
2	Бюджетна політика	0,7	0	0,6	0,8	0,6	0,7	0,6	0,6
3	Інвестиційна політика	0,6	0,6	0	0,3	-0,6	0,3	0,8	0,5
4	Митна політика	0,6	0,8	0,6	0	0,7	0,8	0,4	0,6
5	Валютна політика	0,5	0,6	-0,8	0,7	0	0,4	-0,7	0,4
6	Податкова політика	0,7	0,7	-0,6	0,7	0,5	0	0,5	-0,6
7	Банківська політика	0,5	0,4	-0,7	0,4	0,8	0,4	0	0,7
8	Фондова політика	0,5	0,6	0,6	0,5	0,6	0,5	0,8	0

Інвестиційна політика: помітно проявляється у бюджетній через акумулювання, розподіл і перерозподіл коштів між окремими її цілями і завданнями; накладає відбиток на банківську через збільшення або зменшення попиту на позикові кошти для реалізації намічених планів будівництва, на валютну – через зростання або зниження інвестування, а отже, і припливу коштів, на фондову - через випуск цінних паперів для залучення коштів під різні проекти; меншою мірою пов'язана з податковою та митною політиками, які практично не залежать від її змісту.

Митна політика: є суттєвим напрямом, що забезпечує бюджетну політику фінансовими можливостями для її реалізації; здійснює істотний вплив на валютну політику через зміну попиту та пропозиції на окремі види валют; впливає на інвестиційну шляхом регулювання надходження з-за кордону матеріалів і устаткування для втілення в життя різних проектів, на податкову - тому будь-які її зміни негайно призводять до компенсуючих для бюджету дій у

цьому напрямку фінансової політики; лиш не значною мірою може відбитися на банківській та фондовій.

Валютна політика: впливає і може ще більшою мірою впливати на банківську та інвестиційну, тому що має вплив на залучення вільних коштів юридичних і фізичних осіб; завдяки регулюючому впливу держави має певний вплив на бюджетну та митну політику; зовсім незначно відображається на податковій та фондовій політиці, які лише в силу поставлених перед ними функціональних завдань зобов'язані враховувати зміни, що відбуваються в ній.

Банківська політика: значною мірою бере участь у корекції валютної та фондової політики, тому банки в даний час є ключовими гравцями на валютному ринку та ринку цінних паперів; внаслідок великого системного відволікання коштів на спекуляцію валютою накладає серйозні обмеження на можливості інвестиційної політики; через тривале «відведення» помітної частки вільних коштів в офшорні зони майже не впливає на податкову та митну, а також, особливо, на бюджетну політики.

Фондова політика: через конкуренцію ринків цінних паперів і депозитів за вільні кошти клієнтів змушує банківську політику враховувати її еволюцію; в певній мірі через механізм фондового ринку стимулює внесення змін до інвестиційної та валютної політики; позначається, звичайно, на податкової та митної, оскільки має пряме відношення до конкретної сфери діяльності відповідних державних органів.

Податкова політика багато в чому визначає можливості бюджетної політики, а також усіх інших напрямків фінансової політики як зі знаком «плюс», так і зі знаком «мінус».

З певною мірою суб'єктивності ці показники говорять про ступінь взаємозалежності основних напрямків фінансової політики, що склалася в Україні, і, отже, про резерви, які є в посиленні їх взаємодії.

Очевидним є і той факт, що при формуванні бюджетної системи на регіональному рівні діє принцип залишковості. Іншими словами, спочатку формується дохідна частина зведеного бюджету, а потім, якщо регіональній

владі не вистачає коштів, то проводиться її фінансова підтримка за рахунок державного бюджету.

Ще одна проблема – значна частина населення регіонів – це громадяни, які працюють у бюджетній сфері, які отримують заробітну плату за рахунок коштів бюджету. Є ще й пенсіонери, інваліди та інші соціально незахищені версти населення, які отримують допомогу з державних позабюджетних соціальних фондів. Значення міжбюджетних трансфертів як фактору суспільного розвитку повинно зростати разом з перерозподілом функцій центральних органів влади на користь місцевих органів влади, що сприятиме збільшенню ролі місцевих органів влади при наданні окремих суспільних послуг.

Сьогодні потрібна нова методика формування бюджетної системи, заснована на принципі достатності коштів як на державному, так і на місцевому рівнях бюджетної системи. Основною відмінною особливістю даної методики має бути закріплення джерел, що забезпечують достатність доходів відповідних бюджетів. При формуванні бюджету повинні виходити з функціональних обов'язків рівня державної влади та моделі бюджетного федералізму, що визначає розподіл бюджетних коштів «знизу-вверх», тобто спочатку бюджетними коштами забезпечуються бюджети нижчого рівня, а потім відбувається передача ресурсів до бюджетів більш вищого рівня. Отже, для формування дохідної частини бюджетної системи держави необхідно чітко визначитися з джерелами отримання доходу в той чи інший бюджет.

Вважаємо, що для реалізації достатнього фінансового забезпечення функцій місцевого самоврядування необхідно застосовувати такі методи: організаційний метод, метод економічної взаємодії органів місцевого самоврядування і суб'єктів підприємницької діяльності; нормативно-правовий, інформаційний, організаційно-фінансовий.

На сучасному етапі розвитку податкових відносин податкова політика України покликана вирішувати проблеми, пов'язані не тільки з формуванням державного бюджету, а й з економічним і соціальним розвитком та інших

основних суб'єктів економічних відносин (економічних суб'єктів і населення). Результати аналізу основних показників соціально-економічного розвитку засвідчили, що дохідна частина бюджету України формується в досить складних, нестабільних умовах, а тому цей процес потребує виваженої державної підтримки. На основі встановлення тісноти зв'язку між обсягами промислового виробництва та ВВП, а отже, і розмірами надходжень до бюджету, можна зробити висновок, що переважна частина надходжень формується саме у промисловості. Сумарна оцінка дохідної частини бюджету України та її складових елементів засвідчила, що найбільшу питому вагу в структурі державного бюджету мають фінансові ресурси підприємств. Саме тому на стимулювання розвитку вітчизняного реального сектора економіки мають бути спрямовані важелі бюджетно-податкового регулювання.

В Україні податкова політика спрямована на створення передумов економічного розвитку не набула ознак системності та послідовності. Проведене реформування податкової системи України зумовлює необхідність визначення науково обґрунтованих податкових ставок для різних галузей економіки, в основу диференціації яких мають бути покладені значущість кожного виду господарської діяльності для забезпечення перспектив суспільно-економічного розвитку, а також об'єктивні виробничо-технологічні параметри.

Для того, що податки надійшли до бюджету в повних сумах і своєчасно, державі потрібно не тільки вести жорсткий контроль за податковою дисципліною, а й встановити допустимі межі оподаткування виходячи зі економічного стану. Визначення оптимального рівня оподаткування нерозривно пов'язане з проблемою визначення ставки сукупного податку з доходів підприємств. Розмір ставки сукупного податку повинен бути таким, щоб після сплати податків у підприємства залишалася можливість ведення активної фінансово-господарської діяльності.

В Україні сформовані економічні умови характеризуються як не відповідають умовам, які забезпечують економічне зростання, яке є результатом взаємодії якісно розвинених, які відповідають сучасним вимогам

факторів виробництва. У сучасних умовах до факторів виробництва відносяться крім традиційних праці, капіталу і землі, ще нематеріальні активи, впровадження результатів науково-технічного прогресу (можливість виробництва до освоєння інноваційних проєктів).

Таким чином, будь-який рівень оподаткування, незалежно від того чи відповідає він рівню в 45%, чи нижче, або вище нього, не може забезпечити розвиток виробництва на сучасному рівні. Для цього потрібно забезпечити відповідний рівень факторів виробництва, зокрема рівень розвитку реального сектору економіки. Тому пільги, в першу чергу, мають бути спрямовані саме на всебічну підтримку виробництва та стимулювання інвестицій у реальний сектор економіки. При цьому податкові пільги повинні не просто збільшувати прибуток підприємства; вони мають стимулювати власника до ефективного вкладання отриманого прибутку в економічний розвиток. В іншому разі не відбудеться зростання податкових надходжень до бюджету, а отже, і нарощування дохідної частини бюджету. У зв'язку з цими обставинами, пільги, метою застосування яких є формування і нарощування дохідної частини бюджету держави, мають бути переважно інвестиційного спрямування. До таких пільг відносяться прискорена амортизація, інвестиційний податковий кредит та інвестиційна податкова знижка.

Щоб підвищити здатність підприємств до відновлення економічної активності потрібно визначити вплив кожного фактору на процес виробництва і тільки на цій основі визначитися з рівнем оподаткування. Одним з основних факторів виробництва є основні фонди виробництва. Якісне та своєчасне їх оновлення є показником інвестиційної активності господарюючих суб'єктів.

Відомо, що головним і постійними джерелами оновлення основних фондів є амортизаційний фонд підприємства і його прибуток. Тільки в разі їх нестачі відбувається залучення з зовнішніх джерел коштів як інвестицій або інших форм фінансування виробничих витрат. Такий стан речей передбачає необхідність ув'язування проблеми підвищення інвестиційної активності організацій з проблемою їх оподаткування. Чим вища ставка сукупного податку

(рівень оподаткування) тим менше фінансові можливості платника податків. Прибуток, що залишається у розпорядженні підприємства, не дозволяє йому активно інвестувати у власне виробництво виробництва.

Крім ступеня зносу основних виробничих фондів та інфляції як факторів виробництва, на рівень оподаткування в економіці впливає і динаміка рівня безробіття серед населення працездатного віку. Для визначення ступеня такого впливу пропонуємо використовувати категорію «безробітні». Дана категорія характерна тим, що чим вище кількість безробітних, тим вище витрати держави на утримання цієї категорії громадян. На відміну від громадян непрацездатного віку, пенсіонерів та інвалідів, дана категорія відноситься до працездатної частини населення і держава розраховує дохід бюджету з урахуванням цих громадян. В даному випадку виходить навпаки, що держава сама надає їм соціальну допомогу. Більше того, розглядаючи категорію «безробітні», необхідно мати на увазі, що кількість не обмежується тільки самими безробітними, а може збільшитися за рахунок його утриманців.

Наявність безробітних, які споживають державні кошти, зібрані шляхом оподаткування зайнятої частини громадян, є проблемою всього суспільства. Оскільки посилюється податкове навантаження на платників податків, що в свою чергу призводить до зниження доходів бюджету і відповідно підвищення рівня витрат державного бюджету. Дане положення вимагає ув'язки рівня оподаткування зі станом безробіття в суспільстві.

Іншим важливим чинником виробництва в сучасних умовах розвитку економіки є стан використання результатів наукових дослідження у виробничій діяльності для підвищення підприємницької активності, а відповідно для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності на ринку. Існуючий рівень інноваційної активності організацій низький, але ці підприємства можуть стати точками зростання, свого роду локомотивами розвитку української економіки. Оскільки наука сьогодні стала основним чинником підвищення продуктивності виробництва, а відповідно підвищення прибутковості господарюючих суб'єктів, рівень оподаткування потрібно

поставити в залежність від ступеня впровадження наукових розробок у виробництво.

Отже, на нашу думку, в сучасних умовах проведення дослідження основних напрямків фінансової політики на основі когнітивного аналізу і розробка на його основі переліку заходів щодо її вдосконалення є не стільки актуальним, скільки необхідним кроком з підняття її на якісно новий, більш високий рівень результативності.

3.2. Бюджетна політика як складова розвитку суспільства

Досліджуючи питання ролі бюджетної політики у забезпеченні розвитку суспільства, насамперед, потрібно окреслити імперативні елементи даного розвитку. Значна частина економістів відстоює думку, що характерними ознаками суспільного розвитку є зростання значень показників доходу на валового внутрішнього продукту на душу населення, зниження рівня бідності, значної диференціації в одержуваних доходах, досягнення соціальної справедливості. Крім того, важливим є дослідження динаміки індексу людського розвитку, який є інтегрованим показником та включає у собі оцінку стану очікуваної тривалості життя, рівня доходів та якості освіти.

У процесі формування бюджетної політики мають враховуватись суспільні інтереси, за рахунок виділення відповідних видатків бюджету реалізуються функції і завдання держави. Бюджетна політика формується у ході бюджетного процесу та передбачає визначення цілей і завдань у сфері державних фінансів, розробку механізму наповнення дохідної частини бюджету, вибору напрямів використання бюджетних коштів, управління фінансами у бюджетній сфері. На думку Т. Боголіб, бюджетна політика має стати більш ефективним інструментом реалізації державної соціально-економічної політики, її надійним, точно прорахованим фінансовим забезпеченням [19, с. 383]. Критерієм ефективності бюджетної політики є досягнення цілей соціально-економічної політики, на реалізацію яких

спрямовуються державні фінансові ресурси. Якщо бюджетні кошти витрачені в більшому обсязі, ніж заплановано, а мета досягнута в меншому ступені, ніж визначено, то в кожному подібному випадку необхідно виявляти й усувати причини такого результату використання бюджетних асигнувань.

Незважаючи на те, що бюджетна політика України спрямована на підвищення рівня життя населення і виконання всіх зобов'язань перед громадянами, на підтримку стратегічних та інноваційних галузей, забезпечення безпеки, створення потенціалу для сталого розвитку країни, вона не здатна забезпечити стабільний розвиток суспільства і спрямована на вирішення переважно короткострокових завдань, не повною мірою забезпечуючи справедливий перерозподіл коштів. Результативність видатків бюджету потребує підвищення, причому це стосується як соціальної сфери, так і інших видів видатків. За оцінками МВФ, в порівнянні з іншими країнами, що розвиваються, та країнами, схожими за рівнем середньодушового доходу, аналогічних результатів у сфері охорони здоров'я та соціальної підтримки можна досягти, використовуючи приблизно 60-70% обсягів бюджетних коштів, тобто близько третини витрат у зазначених секторах є неефективними. Витрати на освіту порівняно ефективні, але ця оцінка досягається переважно за рахунок вищої освіти, витрати на шкільну освіту ефективні лише на 80%. Крім того, результати в галузі освіти оцінюються як порівняно низькі в порівнянні з іншими країнами при відповідно невисоких витратах. Висока оцінка ефективності освіти, ймовірно, не в усьому об'єктивна, так як найважливішими показниками результативності були рівні грамотності та участі у системі освіти. Обидва ці показники в Україні історично високі і визначені існуючою системою обов'язкової освіти. Традиційній критиці піддається система соціальної підтримки, яка не тільки недостатньо адресна, але, за оцінками експертів, перерозподіляє близько половини наданої підтримки на користь верхніх 60% населення за рівнем доходу. Найбільш ефективні допомоги на дітей, але й вони досягають тільки близько 30% одержувачів з низьким рівнем доходів. Як показує аналіз порівняльної ефективності витрат на соціальну

сферу в регіонах, тут для всіх напрямків соціальної сфери оцінки ефективності знаходяться на рівні близько 60-70%, у тому числі за освітою, що пояснюється тим, що регіони фінансують найбільш проблемну шкільну освіту.

Підвищення ефективності сучасної бюджетної політики утруднюється також великою кількістю програм, реалізація яких закріплена за різними державними органами. Має місце дублювання напрямів фінансування та інструментів реалізації програм. Поточна ситуація показує все ще слабкий взаємозв'язок стратегічного та бюджетного планування. Виділення бюджетних коштів здійснюється під кошторис, а не під кінцевий результат. У зв'язку з незавершеністю і продовженням структурних реформ досить складно забезпечити в Україні, як країні з економікою, що розвивається, стабільність середньострокового бюджетного планування. Не можна не сказати про існуючу систему цільових трансфертів, яка, на жаль, на сучасному етапі не повною мірою виконує вирівнюючу функцію, що відповідно тягне за собою певні дисбаланси в бюджетній системі. У 2015 році трансферти склали в середньому 59,1 відсотка у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів. Як показує аналіз, обсяг фінансової допомоги регіонами з державного бюджету з року в рік збільшується, при цьому аналіз виконання цільових трансфертів, виділених на реалізацію місцевих інвестиційних проектів показує неефективне і не своєчасне використання коштів трансфертів місцевими виконавчими органами. Ускладнена система планування видатків бюджету, множинність цільових трансфертів, нерозробленість інструментів передачі фінансових ресурсів адміністраторам створює значні проблеми в організації міжбюджетних відносин. У результаті знижується самостійність, відповідальність та ефективність роботи місцевих органів у вирішенні завдань соціально-економічного розвитку регіонів.

Перераховані проблеми зумовлюють об'єктивну необхідність реформування бюджетної політики України, зокрема зміни підходів до її формування та реалізації. Питання підвищення ефективності державних видатків та результативності їх використання практично за всіма соціальними

напрямами ставиться вже давно, зроблено ряд кроків у цьому напрямку (частковий перехід на принципи програмно-цільове бюджетування, початок реструктуризації бюджетної мережі тощо), однак суттєвих змін за рамками формальностей бюджетного процесу поки немає.

Ще одним важливим пріоритетів вдосконалення бюджетної політики є зміна підходів до формування бюджетних програм. В Україні протягом багатьох років намагаються комплексно впровадити програмно-цільовий метод у бюджетний процес. Розроблено безліч програм, але жодна не доведена до логічного завершення. Головна причина невиконання програм полягає в тому, що вони приймаються на три-п'ять років, а держбюджет – на рік. При цьому часто змінюється політична кон'юнктура. У цих умовах одні програми не отримують фінансування, закриваються, а інші приймаються. У результаті програмно-цільовий метод себе не виправдовує. Крім того, до останнього часу програмно-цільовий підхід реалізовувався переважно на державному рівні. На рівні місцевих бюджетів впровадження програмно-цільового методу мало відбутися у 2014 році. Однак існує ряд деструктивних чинників, що перешкоджають впровадженню нового інструментарію управління бюджетними ресурсами. Найважливіші з них – предметна невизначеність міжбюджетного регулювання. Сьогодні очевидно, що в основі сучасного бюджетування – перехід від постатейного механізму формування бюджету до програмного, застосування якого дає можливість узгодити різні державні стратегії відновлення інфраструктури на кризових територіях. Програмно-цільовий підхід забезпечує формування бюджетів галузей соціальної інфраструктури на основі стратегічних планів, планових обсягів інвестицій та інших документів перспективного значення. Подібна практика при її інституціональному освоєнні вирішить проблему узгодження результатів бюджетування з фінансовим потенціалом об'єктів соціальної інфраструктури та ресурсної самостійністю регіонів.

Введення системи моніторингу та оцінки бюджетних програм тягне за собою обов'язкову зміну структури річного звіту про виконання бюджету, що

подається в представницькі органи. Так, аналітичний звіт про виконання бюджету повинен містити в собі інформацію про результати, досягнуті за підсумками виконання бюджетних програм, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку.

Обов'язковою умовою є виведення служби внутрішнього контролю державних органів з системи державного фінансового контролю з перетворенням в службу внутрішнього аудиту центральних і місцевих виконавчих державних органів. Зазначені підрозділи повинні бути складовою частиною процесу управління організацією та займатися проведенням перевірок внутрішньої практики і процедур державного органу для забезпечення досягнення цілей організації.

Отже, в умовах сьогодення бюджетна політика держави є дієвим інструментом впливу на розвиток суспільства, оскільки метою бюджетної політики є досягнення балансу інтересів держави та суб'єктів економіки в їх фінансових взаєминах, спрямованих на забезпечення необхідних обсягів надходжень у доходну частину бюджету для виконання державою своїх соціально-економічних і політичних завдань, а також для стійкого економічного розвитку України.

Значимість бюджетної політики в регулюванні соціально-економічного розвитку суспільства передбачає необхідність чіткого визначення цілей, які повинні бути досягнуті при її реалізації, і завдань залежно від певного етапу розвитку країни. Ефективність бюджетної політики залежить від наукового потенціалу країни і від здатності залучення державою висококваліфікованих зарубіжних і вітчизняних фахівців.

Таким чином, для удосконалення бюджетної політики в частині видатків соціального спрямування спрямованих на суспільний розвиток: необхідним є скорочення обсягу видатків бюджету у відношенні до ВВП з метою забезпечення бюджетної збалансованості при новому рівні доходів, що дозволить запобігти накопичення державного боргу; слід присікти подальше нарощування непродуктивних соціальних витрат і витіснення ними

продуктивних. Основними напрямками зниження соціальних витрат можна назвати скорочення видатків на соціальну допомогу заможним громадянам, а також скорочення витрат на фінансування пільг окремим групам громадян шляхом посилення їх адресності.

Необхідно вжити заходів для підвищення ефективності бюджетних видатків соціального спрямування в усіх напрямках, в тому числі шляхом переходу від формального до фактичного використання на місцевому рівні принципів програмно-цільового планування видатків та контролю за результатами. Потрібно переглянути підходи і принципи до надання соціального захисту та соціального забезпечення з метою підвищення адресності допомоги населенню; активно проводити намічені структурні реформи у сфері освіти, охорони здоров'я, культури та інших галузях; розробити докладну систему оцінки ефективності соціальних бюджетних видатків на місцевому і державному рівні; забезпечити максимальну прозорість бюджетних видатків на соціальну сферу як при прийнятті рішень про їх розподіл, так і в процесі звітності та контролю за результатами.

Необхідно проводити модернізацію державного соціального сектору економіки, у тому числі, реструктуризацію бюджетної мережі – переводити бюджетні установи в нові організаційно-правові форми з метою створення стимулів для підвищення ефективності роботи всередині установ. Крім того, доцільно скорочувати число незатребуваних і неефективних установ шляхом їх укрупнення і реформування. В цілому реформування державного сектору має бути в першу чергу спрямоване саме на створення стимулів для ефективної роботи установ.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань формування та реалізації фінансово-бюджетної політики як інструменту впливу на макроекономічне середовище зроблені наступні висновки:

Фінансово-бюджетна політика є динамічною системою цілей, напрямів та завдань органів державної влади та місцевого самоврядування спрямованих на забезпечення стійкості, стабільності та збалансованості бюджетної системи, подальшого удосконалення інституційного середовища бюджетних відносин з урахуванням циклічності та динамічності економічних процесів. Розробка дієвої фінансово-бюджетної політики передбачає розробку структурно-функціональної моделі фінансово-бюджетної політики, яка ґрунтується на інтеграції інституційних складових бюджетного простору. Оцінка впливу фінансово-бюджетної політики на рівень економічного зростання, повинна включати детальний аналіз архітекtonіки бюджетних показників, а також оцінку можливих ризиків. В сучасних умовах розвитку суспільних відносин вагомими завданнями фінансово-бюджетної політики є: оптимізація рівня податкового навантаження; удосконалення архітекtonіки бюджетних витрат (вагома частка бюджетних витрат спрямовується на споживання); удосконалення архітекtonіки доходів бюджету, зокрема шляхом зміни співвідношень між непрямими та прямими податками; підвищення рівня регулюючої функції податково-бюджетної політики, зокрема шляхом підтримки розвитку основних галузей економіки. Вплив фінансово-бюджетної політики на економічні процеси полягає в стимулюванні внутрішнього попиту для підтримки достатньо високого рівня зайнятості населення, розбудові інфраструктури та посилення інноваційної складової економічного розвитку. На результативність здійснюваної фінансово-бюджетної політики впливає якісний рівень розвитку інституційного середовища економіки, пріоритети соціально-економічного розвитку країни.

Зарубіжний досвід розвитку економічних систем свідчить, що бюджетно-податкова політика потребує постійного удосконалення та пристосування до

відповідних умов економічного розвитку, що особливо важливо для країн з трансформаційною економікою. Завдяки глобалізації та посиленню інтеграційних процесів національні економічні системи зазнали глибоких змін: в результаті реформ в системі державного регулювання швидко розвивалися фінансові ринки, модифікувалися механізми інтеграції країн в глобальну економічну систему. В цілому дані процеси дозволили підвищити ефективність розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів держави та результатів її господарської діяльності, що викликало прискорення темпів економічного розвитку національних та глобальної економік. У середньостроковій перспективі тривають активні пошуки напрямів вдосконалення фінансово-бюджетної політики, яка забезпечує економічне зростання, виходячи з принципу бюджетно-податкової збалансованості, що гарантує поряд з економічним розвитком соціальну спрямованість економічної політики країни.

Фінансово-бюджетна політика має ґрунтуватись на використанні сукупності заходів грошово-кредитного регулювання, реалізації виваженої бюджетної політики з метою забезпечення низького цільового рівня інфляції.

Для забезпечення стійкого економічного зростання слід забезпечити збалансованість фінансової системи та проводити послідовну і системну фінансово-бюджетну політику, яка має сприяти досягненню прогнозованого рівня макроекономічної динаміки. Зазначене проявляється у досягненні індикативних значень помірних показників інфляції, стабільності податкової системи, збалансованості бюджету, передбачуваного рівня валютного курсу, який сприяє посиленню конкурентоспроможності економіки, та стабільної ситуації з платіжним балансом.

Регулювання видаткової частини бюджету як складова фінансово-бюджетної політики держави має бути спрямованою на створення умов для економічного зростання. Ефективність структурної модернізації бюджетних видатків значною мірою залежить від завдань соціально-економічного розвитку, економічної динаміки та ступеню розвитку державних інститутів. Ступінь перерозподілу валового внутрішнього продукту через видаткову

частину бюджету та їх структура корелює з показниками макроекономічного розвитку країни, здійснює відповідний вплив для зростання обсягів виробництва та росту внутрішнього попиту, визначає тенденції розвитку людського капіталу в середньостроковій перспективі. На динаміку показника частки державних видатків та видатків бюджету, зокрема впливає стан інституційної моделі соціально-економічного розвитку, ступінь інтеграції економіки в світову, циклічність економіки, демографічна структура населення, якісний рівень бюджетних інститутів, ступінь децентралізації бюджетної системи. В умовах динамічності перетворень в економіці та державних фінансів важливим є пошук збалансованої моделі гармонійного фінансування поточних видатків бюджету та видатків розвитку.

Фінансова політика країни має формуватися на основі науково обґрунтованої концепції розвитку фінансово-економічних відносин, спрямованої на створення умов для підвищення темпів економічного розвитку країни. Важливим є подальший розвиток підходів щодо вдосконалення інституційних та методологічних засад державного фінансового механізму регулювання соціально-економічного розвитку країни на середньострокову перспективу. Від виваженості та своєчасності управлінських рішень державних інститутів щодо формування фінансової політики залежить якість інституційного середовища модернізації економіки, інвестиційна привабливість та ділова активність економічних агентів, соціальна стабільність у суспільстві.

Головним напрямком фінансової політики є регулювання процесів і тенденцій, що відбуваються у фінансовій системі країни. Оскільки фінансова політика проводиться у двох напрямках: грошово-кредитному і бюджетно-податковому, виникає необхідність формування системи цілей і заходів за цими напрямками, виражених окремо в фінансовій, кредитній, бюджетній та податковій політиках держави.

Бюджетна політика України спрямована на підвищення рівня життя населення і виконання всіх зобов'язань перед громадянами, на підтримку стратегічних та інноваційних галузей, забезпечення безпеки, створення

потенціалу для сталого розвитку країни, вона не здатна забезпечити стабільний розвиток суспільства і спрямована на вирішення переважно короткострокових завдань, не повною мірою забезпечуючи справедливий перерозподіл коштів.

В умовах сьогодення бюджетна політика держави є дієвим інструментом впливу на розвиток суспільства, оскільки метою бюджетної політики є досягнення балансу інтересів держави та суб'єктів економіки в їх фінансових взаєминах, спрямованих на забезпечення необхідних обсягів надходжень у доходну частину бюджету для виконання державою своїх соціально-економічних і політичних завдань, а також для стійкого економічного розвитку України.

Значимість бюджетної політики в регулюванні соціально-економічного розвитку суспільства передбачає необхідність чіткого визначення цілей, які повинні бути досягнуті при її реалізації, і завдань залежно від певного етапу розвитку країни. Ефективність бюджетної політики залежить від наукового потенціалу країни і від здатності залучення державою висококваліфікованих зарубіжних і вітчизняних фахівців.

Для удосконалення бюджетної політики в частині видатків соціального спрямування спрямованих на суспільний розвиток: необхідним є скорочення обсягу видатків бюджету у відношенні до ВВП з метою забезпечення бюджетної збалансованості при новому рівні доходів, що дозволить запобігти накопичення державного боргу; слід присікти подальше нарощування непродуктивних соціальних витрат і витіснення ними продуктивних. Основними напрямками зниження соціальних витрат можна назвати скорочення видатків на соціальну допомогу заможним громадянам, а також скорочення витрат на фінансування пільг окремим групам громадян шляхом посилення їх адресності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арсаханова З.А. Финансовая политика экономического роста: теория и практика / З.А. Арсаханова. М.: Изд-во «Экономика», 2014. 188 с.
2. Береславська О. І. Валютно-курсова політика в умовах інфляційного таргетування в Україні. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2017. № 2. С. 24–36.
3. Боголіб Т.М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності. Економічний часопис-XXI. 2015. № 3–4 (1). С. 84–87.
4. Буряченко А. Є. Фінансовий потенціал регіонального розвитку : монографія. К. : КНЕУ, 2013. 342 с.
5. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку : монографія / за ред. Л. В. Лисяк ; Дніпропетр. держ. фінанс. акад. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2015. 396 с.
6. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 № 2456–VI // Голос України. 2010. № 143
7. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. К. : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
8. Василик О.Д. Бюджетна система України / О.Д. Василик К.: Центр навчальної літератури, 2004. 542 с.
9. Ватульов А. В. Фінансова політика у системі економічного розвитку. Економічний часопис - XXI. 2013. № 5-6 (1). С. 37-40.
10. Вінник Т.А. Збалансування складових фінансової політики на сучасному етапі розвитку України. Економіка, фінанси, право. 2013. № 9. С. 23–28.
11. Власюк О. С. Актуальні проблеми фінансової безпеки України в умовах посткризової трансформації : монографія. К. : НІСД, 2014. 432 с.
12. Григорська О. С. Бюджетна політика у системі соціально-економічного розвитку суспільства. Інвестиції: практика та досвід. 2011. №10. С. 59-61.
13. Гусаревич Н.В. Боргова політика в умовах трансформації економіки. Економічний вісник університету. 2019. Вип. 43. С. 145–149.

14. Гусаревич Н.В., Адаменко І.П. Особливості формування дохідної частини державного бюджету у країнах ЄС з розвинутою економікою. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 12. С. 11–15.
15. Даниленко А. І. Фінансові аспекти управління економічним розвитком. Економіка України. 2015. № 10. С. 4–22.
16. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
17. Дзюблюк О. В. Валютна політика як фактор макроекономічної стабілізації. Фінанси України. 2016. №11. С. 33–51.
18. Дибко Н. М. Теоретичні засади розвитку бюджетної політики. Економіка розвитку. 2018. № 2 (86). С. 42–48.
19. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання: монографія / І. В. Запатріна. К.: Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. 528 с.
20. Запатріна І. Формування фінансової політики держави: євроінтеграційний вимір. Вісник КНТЕУ. 2012. №. 2. С. 59–73.
21. Зимовець В. В. Державна фінансова політика економічного розвитку / В. В. Зимовець. НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. К., 2010. 355 с.
22. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости процента и денег. Избранное / Дж. М. Кейнс. М.: Эксмо, 2008. 960 с.
23. Кириленко О. П. Формування інституційного забезпечення прозорості бюджетного процесу в Україні. Фінанси України. 2017. № 8. С.80–94.
24. Колесов А.С. Эффективность финансовой политики государства: вопросы теории и практики: монография / А. С. Колесов. М.: Финансы. 2012. 309 с.
25. Конституція України / Верховна Рада України від 28.06.1996 р. №254 /96–ВР. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
26. Костіна Т. В. Фінансові системи провідних країн / Т. В.Костіна. Д: ДонНУЕТ, 2008. 232 с.

27. Крисоватий А., Синютка Н. Трансформація державних фінансів України в системі децентралізаційних процесів. Журнал європейської економіки. 2016. Т. 15, № 1. С. 35–56.
28. Крючкова Н. М. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: монографія / Н. М. Крючкова. О.: Астропринт, 2011. 174 с.
29. Кучер Г. В. Державні фінансові ресурси : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
30. Лагутін В. Економічна політика держави та ефекти її реалізації. Вісник КНТЕУ. 2017. № 4. С. 5–20.
31. Лисяк Л. В., Журавель М. О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. Modern economics. 2018. № 9. С.53–59.
32. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України: монографія / Л.В.Лисяк. К.: ДННУ АФУ, 2009. 594 с.
33. Лук'яненко І. Г., Фарина О.І. Макрофінансова стабільність: моделі та методи оцінки : монографія. К. : НаУКМА, 2016. 185 с.
34. Лук'яненко І. Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики: монографія / І. Лук'яненко, М. Сидорович. К.: НаУКМА, 2014. 229с.
35. Лютий І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики. Фінанси України. 2009. № 12. С. 13-19.
36. Мазаракі А., Волосович С. Домінанти інституційної модернізації фінансової системи України. Вісник КНТЕУ. 2016. № 1 С. 5-23.
37. Макконнел К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К. Р. Макконнел, С. Л. Брю. пер. с 14 англ. изд. М.: ИНФРА-М, 2003. 972 с.
38. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави : монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с.
39. Макогон В. Д., Адаменко І.П. Фінансово-бюджетна політика як складова соціально-економічних перетворень. Науковий вісник Полісся. 2018. № 2 (14). Ч. 1. С. 129–135.

40. Макогон В.Д., Адаменко І.П. Формування видатків бюджету як складової суспільного розвитку. Економічний вісник університету. 2019. №40/1. С. 140–147.
41. Маркуц Ю.І., Гусаревич Н.В. Ефективність формування доходів бюджету в умовах економічних перетворень. Економіка та держава. 2018. № 8. С. 31–34.
42. Мельниченко С.І. Державна фінансова політика соціально-економічного розвитку країни. Вісник КНТЕУ. 2015. № 1. С. 12–22.
43. Молдован О.О. Державні фінанси України: досвід та перспективи реформ : монографія / О. О. Молдован. К. : НІСД, 2011. 380 с.
44. Мороз П. Координація бюджетної та грошово-кредитної політики України з метою стимулювання економічного зростання. Банківська справа. 2013. № 9–10. С. 86–95.
45. Нестеренко А. С. Фінансова система України: проблеми теорії: монографія / А. С. Нестеренко. Одеса : Фенікс, 2014. 574 с.
46. Нечаюк І.Б. Фінансова політика та її вплив на соціально-економічний розвиток України. Формування ринкових відносин в Україні. 2012. № 7/8. С. 20-23.
47. Нікітішин А. О. Формування та розвиток інституційної архітектури податкового регулювання. Бізнес Інформ. 2018. № 2. С. 259–265.
48. Нова модель економічного зростання в Україні: монографія / за заг. ред. Т.М. Боголіб / Переяслав-Хмельницький: ВидКСВ, 2015. 694 с.
49. Опарін В. Системний підхід до формування державної фінансової політики. Економіка України. 2011. №9. С. 93-95.
50. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
51. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/>
52. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

53. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua.
54. Офіційний сайт Національного банку України. URL: www.bank.gov.ua.
55. П'ятаченко Г.О. Становлення та розвиток фінансів України (1917-2003) / Г. О. П'ятаченко. К. : НДФІ, 2005. 84 с.
56. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави: монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т. 2019. 440 с..
57. Податкова політика: стратегія соціального розвитку: монографія / [Калінеску Т. В. та ін] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Л. : Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2013. 255 с.
58. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755–VI. URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1011.47.11&nobreak=1>
59. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
60. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>
61. Про Державний бюджет України на 2019 рік: Закон України за станом на 23.11.2018 2629-VIII. Верховна Рада України від 23.11.2018 № 2629-VIII: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-19>
62. Про Державний бюджет України на 2020 рік: Закон України за станом на 14.11.2019 294-IX. Верховна Рада України від 14.11.2019 294-IX: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-IX>
63. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>

64. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/>
65. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2019-2021 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2018 р. № 315-р URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/315-2018-%D1%80/>
66. Радіонов Ю.Д. Формування видатків бюджету: монографія. Київ: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2019. 616 с.
67. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації: монографія / за ред. Луніної І. О.; Київ : Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2014. 295 с.
68. Савченко К.В. Стабілізаційна фінансова політика держави: концептуальні засади та механізм реалізації в Україні: монографія / К. В. Савченко. К. : Акад. муніцип. упр., 2014. 478 с.
69. Савчук Н. В. Бюджетні пріоритети України у контексті суспільного вибору : монографія. К. : КНЕУ, 2014. 325 с.
70. Самуельсон П. Макроекономіка / П. Самуельсон, В. Нордгауз; пер. з англ. К.: Основи, 1995. 544 с.
71. Селіверстова Л.С. Бюджетна архітектоніка як інструмент розвитку фінансової системи України. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 10. С. 5–8.
72. Селіверстова Л.С. Детермінанти соціально-економічного розвитку України в умовах трансформаційних зрушень: колективна монографія./ Селіверстова Л.С., Пархацька О.М. Механізм формування фінансової політики забезпечення ефективного розвитку підприємств. Чернігів, 2018, 235 с.
73. Селіверстова Л.С., Адаменко І.П. Фінансова політика в умовах інституційної економіки. Економіка та держава. 2018. №1. С. 16–19.
74. Селіверстова Л.С., Адаменко І.П. Фінансова політика в умовах інституційної економіки. Економіка та держава. 2018. № 1. С. 16–19.
75. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит; пер. с англ. М.: Эксмо, 2009. 956 с.

76. Соколовська А. М. Особливості податкової системи України та напрями її коригування. *Фінанси України*. 2013. № 9. С. 28-44.
77. Соколовська А. М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. К.: Знання-прес. 2004. 454 с.
78. Соколовська А. М. Шляхи реформування податкової системи. *Фінанси України*. 2014. 12. С. 103–121.
79. Стратегія посткризового розвитку зовнішньоекономічного сектора України : монографія / [А.А. Мазаракі та ін.]; за ред. А.А. Мазаракі. Київ: КНТЕУ, 2014. 651 с.
80. Східницька Г. В. Фінансова політика сталого розвитку сільських територій. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 1. С. 226-232.
81. Фінансова інфраструктура України: стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія / за заг. ред. В. Опаріна, В. Федосова. К.: КНЕУ, 2016. 695 с.
82. Фінансова система України: реструктуризація під впливом глобалізації як складова її безпеки: монографія / Д. М. Дмитренко. К.: Університет "Україна", 2011. 256 с.
83. Чугунов І. Довгострокова бюджетна стратегія в системі економічної циклічності. *Вісник КНТЕУ*. 2014. № 5. С. 64–73.
84. Чугунов І. Теоретичні засади розвитку бюджетних відносин. *Вісник КНТЕУ*. 2011. №. 4. С. 13–22.
85. Чугунов І. Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія / І. Я. Чугунов. К.: НІОС, 2003. 488 с.
86. Чугунов І. Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи. *Фінанси України*. 2008. №. 11. С. 3–10.
87. Чугунов І. Я., Максюта А.А. Бюджетна складова суспільного розвитку. *Вісник КНТЕУ*. 2012. № 3. С. 45–54.
88. Чугунов І. Я., Пасічний М. Д. Фінансова політика України в умовах глобалізації економіки. *Вісник КНТЕУ*. 2016. № 5. С. 5–18.
89. Чугунов І. Я., Собчук С. І. Формування бюджетної політики економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. 2018. № 3. С.103–116.

90. Чугунов І., Макогон В. Бюджетна стратегія в умовах економічних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2018. № 5. С. 5–18.
91. Чугунов І.Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності. Вісник КНТЕУ. 2014. № 5. С. 64–77.
92. Чугунов І.Я., Макогон В.Д. Бюджетно-податкова політика в умовах інституційних перетворень. Вісник КНТЕУ. 2014. № 4. С. 79–91.
93. Чугунов І.Я., Павелко А.В. Бюджетна політика економічного розвитку. Вісник КНТЕУ. 2015. № 2 (100). С. 64–73.
94. Budget Policy of Social Development: Monograph/ General editorship Doctor of Economics, Professor Honored Worker of Science and Technology of Ukraine I. Ya. Chugunov. Tallinn. Estoni, 2018. 362 p.
95. Igor Chugunov, Valentina Makohon and Tetiana Krykun (2019). Budget strategy in the conditions of economic globalization. Problems and Perspectives in Management, 17(3), 101-110.
96. Igor Chugunov, Valentyna Makohon, Yuliya Markuts Budgetary policy of the emerging countries in conditions of institutional transformations. Problems and Perspectives in Management, Volume 17, 2019, Issue №4, pp. 252-261.
97. Igor Chugunov, Valentyna Makohon, Yuliya Markuts Features of EU and Ukraine debt policy. Investment Management and Financial Innovations, Volume 16, 2019, Issue №4, pp. 254-261
98. Igor Chugunov, Valentina Makohon and Tetiana Krykun. Fiscal policy and institutional budget architectonics. Baltic Journal of Economic Studies. 2019. Vol. 5 No. 5. 197-203.

ДОДАТКИ

Динаміка росту реального ВВП в країнах ОЕСР за період 1996-2020 років, %

	1996–2000	2001–2005	2006–2010	2011–2015	2016–2020
Австралія	4,24	3,24	2,85	2,72	2,70
Австрія	3,02	1,72	1,33	1,06	2,18
Бельгія	2,90	1,82	1,41	1,00	1,52
Канада	4,02	2,57	1,16	2,17	2,06
Швейцарія	3,25	1,50	2,25	1,49	1,94
Чилі	4,69	4,69	3,81	3,93	2,75
Німеччина	1,92	0,57	1,30	1,59	2,00
Данія	3,01	1,34	0,25	1,16	1,87
Іспанія	4,09	3,39	1,10	-0,21	2,53
Фінляндія	5,08	2,59	0,93	0,00	2,19
Франція	2,91	1,66	0,79	0,97	1,62
Великобританія	3,18	2,81	0,40	2,00	1,58
Греція	3,65	3,90	-0,23	-3,91	1,55
Італія	2,00	0,94	-0,27	-0,61	1,13
Японія	1,11	1,18	0,15	0,99	1,00
Південна Корея	5,65	4,74	4,13	3,00	2,90
Мексика	5,10	1,66	1,99	2,86	2,65
Норвегія	3,63	2,21	0,94	1,65	1,78
ОЕСР	3,29	2,16	1,00	1,72	1,95
Португалія	4,08	0,87	0,63	-0,90	1,90
Швеція	3,58	2,63	1,67	2,06	2,27
Туреччина	4,10	4,95	3,35	7,12	3,45
США	4,30	2,54	0,78	2,09	2,19

Доходи зведеного бюджету України в 2019 р. (млн. грн.)

2019	Доходи		
на 01.02.2019	73927,0	за січень	73927,0
на 01.03.2019	167616,1	за лютий	93689,1
на 01.04.2019	274771,8	за березень	107155,7
на 01.05.2019	411324,6	за квітень	136552,8
на 01.06.2019	540749,9	за травень	129425,3
на 01.07.2019	642690,5	за червень	101940,6
на 01.08.2019	744616,9	за липень	101926,3
на 01.09.2019	858810,4	за серпень	114193,5
на 01.10.2019	949851,8	за вересень	91041,5
на 01.11.2019	1047463,2	за жовтень	97611,4
на 01.12.2019	1164019,9	за листопад	116556,7
на 31.12.2019	1289779,8	за грудень	125759,9

Видатки зведеного бюджету України в 2019 р. (млн. грн.)

2019	Видатки		
на 01.02.2019	73659,0	за січень	73659,0
на 01.03.2019	162887,1	за лютий	89228,1
на 01.04.2019	284310,5	за березень	121423,3
на 01.05.2019	394142,7	за квітень	109832,2
на 01.06.2019	508145,0	за травень	114002,3
на 01.07.2019	622309,4	за червень	114164,4
на 01.08.2019	721190,7	за липень	98881,3
на 01.09.2019	822712,8	за серпень	101522,1
на 01.10.2019	939204,1	за вересень	116491,2
на 01.11.2019	1046224,3	за жовтень	107020,3
на 01.12.2019	1169482,2	за листопад	123257,9
на 31.12.2019	1370113,0	за грудень	200630,8

Прогноз питомої ваги видатків зведеного бюджету України
у ВВП на 2021-2024 роки, %

Функціональна класифікація	2021	2022	2023	2024
Загальнодержавні функції	5,65	5,60	5,59	5,58
Оборона	2,50	2,45	2,44	2,43
Громадський порядок, безпека та судова влада	2,85	2,84	2,84	2,83
Економічна діяльність	2,97	2,94	2,88	2,87
Охорона навколишнього природного середовища	0,26	0,25	0,25	0,25
Житлово-комунальне господарство	0,87	0,86	0,85	0,85
Охорона здоров'я	3,39	3,38	3,38	3,37
Духовний та фізичний розвиток	0,82	0,81	0,81	0,80
Освіта	5,93	5,89	5,88	5,87
Соціальний захист та соціальне забезпечення	9,40	9,38	9,37	9,36
Всього	34,64	34,40	34,29	34,21

Бюджетна політика економічного зростання на 2020–2024 роки

Відсотки

	2021	2022	2023	2024
Приріст реального валового внутрішнього продукту	3,4	3,5	3,5	3,7
Індекс споживчих цін	9,2	8,5	8,2	7,8
Питома вага доходів зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті	32,71	32,59	32,57	32,56
Питома вага видатків зведеного бюджету у валовому внутрішньому продукті	34,64	34,40	34,29	34,21
Питома вага дефіциту бюджету у валовому внутрішньому продукті	1,93	1,81	1,72	1,65